

Isähahmot suomalaisissa lasten kuvakirjoissa 2000-luvulla

Nelli Riiheläinen
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto
Rauman kampus
Toukokuu 2018

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos, Rauman kampus

RIIHELÄINEN, NELLI:

Isähahmot suomalaisissa lasten kuvakirjoissa 2000-luvulla

Pro gradu -tutkielma, 76 s.

Kasvatustiede

Toukokuu 2018

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkasteltiin 2000-luvulla julkaistuja kotimaisia lasten kuvakirjoja. Tutkimuksessa haluttiin selvittää: minkälaisia isähahmoja esiintyy suomalaisissa kuvakirjoissa 2000-luvulla? Laajan tutkimuskysymyksen rinnalle laadittiin kaksi tarkentaa apukysymystä: millaisia isätyyppejä aineistosta nousee esiin ja miten lasten ja isähahmojen väliset kiintymyssuhdemallit ilmenevät aineistossa?

Laadullisen aineiston keruu aloitettiin syksyllä 2016. Apuna käytettiin Rauman ja Forssan kaupunkien kirjastojen palveluita. Aineiston laadulle asetettiin neljä kriteeriä: isähahmon tuli esiintyä kirjassa merkittävässä roolissa, kirjan piti olla lapsille tarkoitettu kuvakirja, kirjoittajan oltava suomalainen ja teos julkaistu 2000-luvulla. Tutkija teki lopulliset valinnat suuresta määrästä kuvakirjoja. Tarkan tarkastelun jälkeen tutkimukseen valikoitui kuusi kriteerit täyttävää kuvakirjaa.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että isähahmojen kuvailu kotimaisissa kuvakirjoissa 2000-luvulla on enimmäkseen positiivista. Kun isähahmoa ei ollut koskaan kohdattu, mutta tiedettiin hänen olevan joku tietystä rajatusta joukosta, rajoittui isähahmon kuvailu vain tämän ulkoisiin ominaisuuksiin. Negatiivinen kuvailu liittyi ohimenevään mielentilaan tai hetkelliseen reaktioon. Kävi myös ilmi, että kirjan aihe vaikuttaa selkeästi kuvailevien sanojen laatuun.

Tutkittaessa Huttusen (2000) laatimia isyyden tasoja, yksi aineiston kirja teki poikkeuksen. Muuten isähahmot edustivat aineistossa kaikkia kolmea tasoa. Vuoren (2004) luokittelua tutkittaessa todettiin, että viisi isähahmoa seitsemästä, eli noin 70 %, ovat joko tasa-arvoisia isiä tai hoivaavia isiä. Kaksi isähahmoa seitsemästä edustivat valintoja tekevää isä ja maskuliinista isää edusti yksi seitsemästä. Juvakkan ja Viljamaan (2000) mallin mukaan tehdyn luokittelun perusteella pehmoisia sekä ajattelijaisiä oli kumpaakin yksi seitsemästä. Välinpitämätön isä ja kivaisä esiintyivät kahdessa seitsemästä. Kaksi isää seitsemästä olivat uraisiä

Viisi isähahmoa seitsemästä edustivat selkeästi turvallista kiintymysmallia. Kahdessa teoksessa oli viitteitä turvattomaan kiintymyssuhteeseen. Lapsen ja isän välillä vallitseva turvallinen kiintymyssuhdemalli ilmeni selkeimmin lapsen ja isän välisessä vuorovaikutuksessa sekä dialogissa.

Asiasanat: lastenkirjallisuus, kuvakirjat, isyys, kasvatustiede, kiintymyssuhdeteoria, isätyypit

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	LASTENKIRJALLISUUS.....	4
2.1	Lastenkirjallisuus käsitteenä	4
2.2	Kirjallisuus Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa	6
2.3	Lastenkirjallisuuden merkitys	7
2.4	Lastenkirjallisuus ja sukupuoliroolit.....	10
2.5	Kuvakirjat.....	12
3	ISYYS	15
3.1	Isyyden muutos ja uudenlainen isyys	16
3.2	Isyys vai isättömyys.....	19
3.3	Isätyyppejä	20
4	KIINTYMYSSUHDETEORIA.....	24
4.1	Lasten kiintymyssuhdemallit.....	26
4.2	Isän rooli kiintymyssuhteessa.....	29
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	31
5.1	Tutkimuskysymys.....	31
5.2	Aineistonkeruu	31
5.3	Tutkimusaineisto	32
6	AINEISTON ANALYSOINTI.....	35
6.1	Sisällönanalyysi.....	35
6.2	Analyysin kulku.....	36
7	TUTKIMUSTULOKSET	38
7.1	Isähahmoja kuvaileva sanasto	38
7.2	Tutkimusaineiston isätyypit	41
7.3	Isätyypit taulukoina	47
7.4	Lasten ja isähahmojen välillä ilmenevät kiintymyssuhdemallit.....	49
8	POHDINTA	53
8.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	53
8.2	Millaisia isätyyppejä aineistosta nousi esiin?.....	54

8.3	Miten lasten ja isähahmojen väliset kiintymyssuhtemallit ilmenivät aineistossa?.....	55
8.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	56
8.5	Jatkotutkimusaiheita	58

AINEISTO

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Kotipaikkakuntani paikallislehti julkaisi isiin liittyvän jutun Huttusen, Linjaman ja Riiheläisen teoksen ilmestyttyä. Isän kirja. Kasvu vanhemmuuteen (2017) kirjaa kuvaillaan perheellistyvän tai perheellistyneen miehen työkalupakkina. Kirjassa on esiteltynä Antti Kannon kynäilemät, humoristiset kymmenen isätyyppiä. Luin hauskoja kuvauksia ääneen omalle miehelleni ja pohdimme yhdessä mitä isätyyppejä omasta lähipiiristämme löytyy. Tyypit paniikkinappulaisä, talkooisä, herkkisä, latteisä ja härski-isä alkoivat kiehtoa ja halusin ottaa selvää, minkälaisia muita tyyppejä isäkirjallisuudessa on luokiteltuna. Löytäessäni lähemmäs kaksikymmentä muuta tyypittelyä, päätin jättää hieman turhankin vitsikkäällä vivahteella väritetyt Kannon isätyypit varsinaisen tutkimuksen ulkopuolelle. Ne olivat kuitenkin lähtökohtana kiinnostuksen heräämiselle tutkimukseni aiheesta.

Tutkimuksessa moneen kertaan esiintyvä taustavaikuttaja on palkittu lastenpsykiatri ja lääketieteen tohtori Jari Sinkkonen. Sinkkonen on kolmen aikuisen lapsen isä. Oman isänsä hän menetti kuudentoista vuoden isässä. Lapsena ammattimuusikon urasta haaveilleen Sinkkosen isä toivoi pojasta lääkäriä. Nyt aikuisena Sinkkonen pohtii tätä isänsä toivetta huvittuneena. Hän ei kuitenkaan myönnä toteuttaneensa omaa uravalintaansa isänsä tahdosta. (Sinkkonen 1998, 9-10.) Vuori (2004, 29) tietää, että miehet ovat ryhtyneet luomaan uudella tavalla suhdettaan perheeseen, lapsiin ja kotiin. Tämän myötä isät valtaavat yhä enemmän tilaa julkisissa keskusteluissa ja he kiinnostavat myös asiantuntijoita. Jari Sinkkosta isät ovat kiinnostaneet hänen uransa alusta asti.

Jari Sinkkonen on tutkinut vanhemmuutta ja erityisesti isyyttä hyvin paljon. Hän tuo esille ja korostaa isän merkitystä lapsen elämässä. Hän on kirjoittanut uransa aikana useita kirjoja, joissa hän on isyyden lisäksi käsitellyt paljon lasten kasvua ja kehitysvaiheita ja erityisesti poikalasten kohtaamia haasteita. Sinkkosen teosten tarkoitus on saattaa teoreettisesti ja vaikea selkoisesti käsitellyt aiheet kaikkien ymmärrettäväksi yleistajuiseen muotoon. Tutkimuksessa on viitattu Sinkkosen teoksiin 1990-luvun alusta aina tähän päivään asti. On ollut mielenkiintoista lukea saman henkilön teoksia eri vuosikymmenien ajalta, ja huomata kuinka hänen näkemyksensä ovat muuttuneet ajan mukana. Sinkkonen on hyvin arvostettu ja suosittu luennoitsija. Hän uskaltaa ottaa kantaa ajankohtaisiin aiheisiin ja pysyy hyvin kiinni vallitsevassa ajassa. Viime vuoden lopulla, Sinkkonen otti kantaa Helsingin uutisissa paljon puhuttavaan lasten sukupuolta käsittelevään keskusteluun. *”Pojalla on*

munat ja tytöllä on pimppi ja sillä selvä”, Sinkkonen toteaa haastattelussa. ”On kokonaan eri asia, miten lapset kasvavat oman, biologisen sukupuolensa puitteissa. Jos tyttö on rasavilli menijä, olkoon. Jos taas poika on herkkä ja taiteellinen, olkoon. Vanhempien pitäisi tuntea lapsensa, että he osaisivat suhtautua heihin oikein.” (Pietiläinen 2017, Helsingin Uutisten www-sivut.) Itse pienen lapsen vanhempana ja kasvatustieteen ammattilaisen, seuraan viisaan ja suorapuheisen ammattilaisen puheenvuoroja suurella mielenkiinnolla ja pyrin niiden avulla kehittämään omaa ajattelua ja tapaa olla vanhempi.

Kirjallisuus oli tutkimuskohteeni jo kandidaatin tutkielmaa tehdessäni. Osaksi tästä syystä se valikoitui kohteeksi myös tähän tutkimukseen. Viime vuosina lastenkirjallisuutta ja erityisesti lapsille ääneen lukemista on tuotu paljon esille. Mediaa ja aiheeseen liittyvää uutisointia seuranneena ei ole voinut välttyä lastenkirjallisuuden tutkijan Päivi Heikkilä-Halttusen nimeltä. Teoriaosuudessa on monia viittauksia hänen vuonna 2015 julkaistuun teokseensa *Lue lapselle! Opas lastenkirjallisuuskasvatukseen*. Heikkilä-Halttunen on myös yksi asiantuntijoista, jotka ovat olleet kehittämässä Lukukeskuksen *Lue lapselle* -hanketta. Muita alan ammattilaisia hankkeen takana ovat kirjailija Kari Levola sekä runoilija Hannele Huovi. Säännöllisestä lapselle ääneen lukemisesta on saatu paljon positiivisia tutkimustuloksia. Säännöllinen ääneen lukeminen kehittää muun muassa lapsen sanavarastoa sekä emotionaalista kehitystä. Lapselle ääneen lukemisella on todettu olevan vaikutus myös tulevaan koulumenestykseen ja lukutaitoon. Hankkeen tarkoitus onkin innostaa pienten lasten vanhempia lukemaan lapsilleen ääneen ja valistaa heitä ääneen lukemisen tärkeydestä. (*Lue lapselle* -hankkeen www-sivut 2017.)

Oman poikani ollessa alle kaksi vuotias, aloitin hänelle iltasatuperinteen, jonka tulisi Heikkilä-Halttusen (2015, 47) mukaan olla jokaisen lapsen perusoikeus. Heikkilä-Halttunen mainitsee Mari Vehmasen (2011) tekemän haastattelun, jossa Mielenterveyden keskusliiton tuolloinen puheenjohtaja Pekka Sauri totesi iltasatujen lukemisen jopa ehkäisevän lasten mielenterveysongelmia. Aiheena isyys alkoi kiehtoa oman mieheni jäädessä opiskeluni vuoksi pienen lapsemme kanssa kotiin yli puoleksi vuodeksi. Nyt kuopuksen lasketun ajan lähestyessä, hän on taas alkanut haaveilla koti-isyydestä vauvan kanssa. Myös omani isäni lukeutui elämänsä ajan, ja toki vielä tänäkin päivänä, tärkeimpiin merkkihenkilöihini.

Tutkimuksen teoriaosuus selittää juuri yllämainittuja aiheita. Ensimmäinen osuus keskittyy lastenkirjallisuuteen, sen merkitykseen ja sukupuolittuneisuuteen. Yhtymäkohtia lastenkir-

jallisuuteen on etsitty myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2016) sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2014). Käsite kuvakirja on selitetty teoriassa vielä erikseen.

Toinen teoriaosuus käsittelee isyyttä, isyydessä tapahtuneita muutoksia ja uudenlaista isyyttä. Isätyyppejä on esiteltynä yhteensä neljätoista. Syytä on pohtia myös isättömiä lapsia ja isättömyyden vaikutuksia lapseen. Kahdessa alaotsikoissa sivutaan teoriaosuuden viimeistä pääotsikkoa, jossa selitetään kiintymyssuhdeteoriaa. Kiintymyssuhdeteoria ilmeni tutkimuksen rakenteen sekä analysoinnin kannalta tärkeäksi teoriaksi.

2 LASTENKIRJALLISUUS

Tässä luvussa tarkastellaan lastenkirjallisuutta eri näkökulmista. Ensin tarkastellaan lastenkirjallisuutta käsitteenä ja luetellaan sille tyypillisiä piirteitä. Toiseksi on poimittu Varhaiskasvatussuunnitelmasta (2016) sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (2014) yhtymäkohtia lasten kirjallisuuteen ja sen merkityksiin. Lastenkirjallisuuden merkitystä syvennetään vielä seuraavassa kappaleessa. Lasten kirjojen sukupuolittuneisuus ja kirjoissa esiintyvät perhemallit ovat myös mielenkiintoisia tarkastelun kohteita. Erityisesti perhemallien näkökulmasta lastenkirjallisuus on kokenut suuria muutoksia 2000-luvulla. Viimeisenä lukuna on tutkimuksen kohde eli lastenkirjallisuudesta valikoituneet kuvakirjat.

2.1 Lastenkirjallisuus käsitteenä

Lastenkirjallisuus on oma lajinsa, joka mainitaan usein yhteydessä lasten- ja nuortenkirjallisuus. Lastenkirjallisuudella on oma muoto, sisältö, estetiikka sekä jossain määrin kasvattava ja opettava pyrkimys. Lastenkirjallisuus on sidoksissa aikansa kasvatustieteeseen sekä vallitseviin kasvatuseräkkeisiin. Ehdotonta kuuliaisuutta esimerkiksi vanhempia kohtaan ei haluta nykyisessä lastenkirjallisuudessa tyrkyttää, mutta tietyt aiheet on kuitenkin jätetty vanhemmille lapsille ja nuorille suunnattuihin teoksiin. (Karasma & Suvilehto 2014, 14.) Lastenkirjallisuudessa käsitellään usein lapsille tuttua kokemusmaailmaa ja viljellään runsaasti fantasiaa. Lastenkirjallisuuden alalajeja ovat muun muassa satunäytelmät, kuvakirjat lastenrunot ja lorut. Muumi-kirjojen luoja, Helsingissä syntynyt Tove Jansson (1914–2001) lienee nykyään tunnetuin suomalainen lastenkirjailijamme maailmalla. (Hosiaislouma 2003, 508.)

Puhuttaessa lastenkirjallisuudesta tarkoittaa se tämän tutkimuksen kohdalla lapsille suunnattuja satuja. Bettelheim (1987, 20) kutsuu satuja taideteoksiksi. Käsitettä satu on hyvin vaikea määritellä tietyllä tavalla. On myös mahdotonta sanoa, koska sadut on keksitty. Tiedetään että tarinoita, jotka sisältävät saduille tunnusomaisia piirteitä, kuten ihmeellisyys ja uskomattomuus, on kerrottu aikuisten kesken suusta suuhun jo tuhansia vuosia. Lapsia näissä tarinoissa kiehtoi seikkailunhalu ja tarve itsenäistyä. (Zipes 1999, 1-2.) Ainulaatuisista saduissa on se, että lapsi ymmärtää niitä paremmin kuin mitään muuta taiteen muotoa. Ilo ja lumous, jonka voi tuntea antautuessaan satujen maailmaan, ei johdu sen psykologi-

sesta sisällöstä, vaan sen kirjallisista ominaisuuksista. Juuri nämä ominaisuudet tekevät Bettelheimin (1987, 20) mukaan saduista taidetta. Satujen tuottaman ilon lisäksi, ne kertovat lapsesta itsestään ja edistävät hänen persoonallisuuden kehitystä. Satu rikastuttaa lapsen elämää ja tarjoaa oivaluksia niin älyn kuin mielikuvituksenkin tasolla. Luovuuden ja kuvitellun sadun elementit yhdistyvät aina myös lasten leikeissä, vaikka ne kuvaisivatkin todellisia ja arkipäiväisiä toimintoja. Usein leikeissä kuitenkin yhdistyy arkipäivän fakta ja satujen tuoma fiktio, niin sanoina kuin ilmaisuna. (Paju 2004, 202.)

Usko näkymättömiin voimiin, maailman eri kerrostumiin ja ihmisen vaikutusvaltaiseen asemaan tapahtumien kulkuun liittyen on synnyttänyt myytit. Myyteissä ylitetään arkittodellisuus ja yhdistetään toisiinsa kategorioita, jotka normaalisti ovat järjen vastaisia. Satujen onkin pohdittu polveutuvan myyteistä, koska niissä käytetty fantasia on saman rakenteista. (Apo 2001, 14–16.) Juuri fantasia ja todellisuudessa mahdottomat asiat ovat saduille tyypillisiä ja erottavat ne todenmukaisesta kertomuksesta (Karasma & Suvilehto 2014, 53). Ylösen (2000, 9) mukaan *”satu on kertomataidetta, jossa on useita episodeja ja jossa on normaalitajunnan ylittäviä kokemuksia.*

Satutyypeistä voidaan erotella monia eri lajeja. Yksi tapa on jaotella sadut tekijän mukaan taidesatuihin ja kansansatuihin. Kansansadun tekijää ei tiedetä, vaan satu on kulkeutunut eri kertojien mukana paikasta toiseen. (Karasma & Suvilehto 2014, 54.) Kansansadut sekä suullinen perimätieto ovat kautta aikojen heijastaneet yhteisön ja ihmisen välisiä suhteita, elinoloja, hyvän ja pahan taistelua sekä kertojan omaa persoonallisuutta (Riihelä 2004, 190).

1950- ja 60-luvun satukeskustelussa oltiin huolissaan satujen julmuudesta. Pelättiin, ettei herkimvät, satuihin voimakkaasti eläytyvät lapset löydä tietä ulos satumaasta vaan jäävät mielikuvitusmaailmaan ja alkavat uskoa olemattomiin. Lopulta he menettäisivät uskonsa aikuisiin, kun paljastuisi että ihmemaailmat, sankarit ja sankarittaret olivatkin ”huijausta”. (Apo 2001, 22.) Karasman ja Suvilehdon (2014, 79) mukaan julmien satujen suosion on katsottu perustuvan siihen, että lopulta hyvä kuitenkin voittaa pahan saadessa palkkansa. Nämä lohdutuskertomukset antavat kaikessa kurjuudessaan uskoa oikeudenmukaisuuteen ja uskoa parempaan elämään. Kaikesta huolimatta satujen julmuuden pelko näkyi Yleisradion muuttuneessa ohjelmistossa ja realismin ilmestymisenä lastenkirjallisuuteen. Lapsille

levitettiin asiallista informaatiota, jota pidettiin yhtäkkiä yhtenä lastenkirjallisuuden tärkeimpänä tehtävänä. (Apo 2001, 22–23.)

2.2 Kirjallisuus Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 20) mukaan lasten uteliaisuus ja halu oppia uutta on synnynnäistä. Lapset haluavat toistaa ja kerrata asioista useaan kertaan. Näin tapahtuva oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla ja kaikissa tilanteissa. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään, leikkien liikkuen, tutkien, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksen tulisi tukea lasten monilukutaidon kehittymistä. Erilaisten viestien tulkinta ja niiden tuottamisen taidot ovat monilukutaidon kehittymisen lähtökohtana. Monilukutaitoa tarvitaan vuorovaikutustilanteissa sekä kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämiseen. Lähtökohtana on aikuisen malli, tarjolla oleva rikas tekstiympäristö sekä lapsille suunnatut kulttuuripalvelut. Ajattelun ja oppimisen taidot liittyvät oleellisesti monilukutaitoon. Siihen sisältyy kuvanlukutaito, numeerinen kulutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Lasten kanssa nimetään esineitä ja asioita sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Heitä kannustetaan tutkimaan, tuottamaan ja käyttämään viestejä erilaisissa ympäristöissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23–24.) Monilukutaito on edelleen läsnä myös koulun puolella. Oppilaiden monilukutaidon kehittymistä jatketaan koulun puolella monenlaisten, ikäkaudelle ominaisten tekstien tulkinnan, tuottamisen ja arvioinnin avulla. Oppilaita ohjataan käyttämään ja tuottamaan erilaisia tekstejä, nauttimaan niistä sekä ilmaisemaan itseään niiden avulla. Opetuksessa käytettävien kirjojen ja tekstien tulee olla ikäkaudelle soveltuvia. Oppilaiden kanssa pohditaan kuvitteellisen ja todellisen maailman suhdetta sekä myös sitä, että jokaisella tekstillä on tekijänsä ja tarkoituksensa. Tämä pohdinta tukee kriittisen ajattelun kehittymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 100–101.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 30) puhutaan monilukutaidon lisäksi myös kielitietoisesta varhaiskasvatuksesta. Tällä tarkoitetaan eri kielten jatkuvan läsnäolon tiedostamista kaikkialla. Henkilöstön tulee ymmärtää kielen keskeinen merkitys lapsen

kehitykselle, oppimiselle, vuorovaikutustilanteille sekä identiteetin rakentumiselle. Lapsia tulee rohkaista käyttämään kieltä monipuolisesti ja heille tulee antaa aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin. Lapsia tulee rohkaista tutustumaan eri kieliin ja kulttuureihin. Myönteisten kohtaamisten, sekä erilaisten ihmisten, kielten sekä kulttuurien, mallina toimii varhaiskasvatuksen henkilöstö. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23.)

Äidinkieltä ja kirjallisuutta opettaessa peruskoulussa ja erityisesti alkuopetuksessa, oppiaineen yhtenä tehtävänä on kehittää oppilaiden kieli-, vuorovaikutus- ja tekstitaitoja ja ohjata heitä kiinnostumaan kielestä, kirjallisuudesta ja muusta kulttuurista ja tulemaan tietoiseksi itsestään viestijöinä ja kielenkäyttäjinä. Oppilaiden arjen kieli- ja tekstitaitoja tulisi laajentaa havaintojen ja ilmiöiden selittämiseen sekä oman ajattelun kielentämiseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 104.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014, 104) mukaan, alkuopetukseen valittu kirjallisuus laajentaa oppilaan käsitystä omasta kielellisestä ilmaisustaan ja sen mahdollisuuksista. Kirjallisuus vahvistaa myös mielikuvituksen ja luovuuden kehittymistä. Sadut ja tarinat tukevat mielikuvituksen ja luovuuden lisäksi myös muistin sekä eettisen ja esteettisen ajattelun kehittymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 99.) Jotta näissä tavoitteissa onnistuttaisiin, kirjallisuuden tulee soveltua lapsen ikäkauteen ja kielitaitoon. Tämän takia kirjoja kouluun valittaessa pitää ottaa huomioon eriyttäminen. Kirjojen aiheiden tulee olla kohdeyhmän arkielämään liitettäviä, mielenkiintoisia ja tekstien monimuotoisia. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 104.) Jantunen (2007, 224) siteeraa teoksessaan Topeliusta, jonka mukaan mikään yksipuolisuus ei voi olla hedelmällistä. Yksipuoliset tekstit, kertomukset tai sadut eivät ole tarpeeksi hedelmällisiä ruokkimaan lapsen rikasta mieltä. Näin sadun voi nähdä myös interaktiivisena, kun se haastaa lukijan tai kuulijansa täyttämään tarinan omilla mielikuvillaan (Paju 2004, 202).

2.3 Lastenkirjallisuuden merkitys

Sadut kuljettavat tämän päivän moderneja lapsia ympäri maailmaa ja jopa satojen vuosien taakse. Aika on seulonut tarinoiden seasta ne, jotka jaksavat viihdyttää yleisöä vuosisadasta toiseen. Erityisesti ihmesadut luovat tämän tunnelman ja antavat lukijalle mahdollisuuden olla joku aivan toinen, osaava ja mahtava sankarihahmo. (Apo 2001, 12.) Lapset jatka-

vatkin satujen työstämistä leikeissään. He jäljittelevät sadun henkilöitä, kohtaavat sadussa koettuja konflikteja ja selviävät niistä aina voittajina (Luoto & Luoto 2001, 199). Satujen kautta lapsi todentaa ympäristöään, jossa hän elää (Orvasto & Levola 2010, 9). Lasten rakastamat sadut voivat olla epätodellisia ja hahmot keksittyjä, mutta hahmojen kokemat tilanteet ja eritoten tunteet inhimillisiä ja lasta koskettavia (Berger 1997, 91).

Lapset omaksuvat saduista myös uusia sanoja ja sanontoja, joita he soveltavat uusissa yhteyksissä. Sadut inspiroivat hermistymään puhutulle kielelle ja lapset saavat valmiuksia keksiä uusia tarinoita tai kertoa omasta elämästään. Tarinoiden keksimisen lisäksi kuultujen satujen toisto on kielen kehittymisen kannalta tärkeää. (Luoto & Luoto 2001, 199.) Jotta sanoja ja sanontoja olisi helpompi oppia ymmärtämään, toistamaan tai itse lukemaan, tulisi aihepiirin ja sanasto olla lapselle entuudestaan tuttua. Parhaimmillaan lastenkirja auttaa lasta tutustumaan ja orientoitumaan lähiympäristöön. (Karjalainen 2001, 79.) Jantunen (2017, 146) siteeraa teoksessaan Topeliusta ja pohtii Topeliuksen satujen taustalla vaikuttavia kasvatuskäsityksiä. Jantunen (2017, 147) mukaan Topelius vierastaa lapsille annettun turhan ”humpuukitiedon” jakamista. Jotta saduista voisi ottaa opikseen, tulisi niissä tarjottavan tiedon olla lasta aidosti kiinnostavaa. Heikkilä-Halttunen (2015, 40) toteaa hyvän kuvakirjan jättävän tarpeeksi tilaa myös visuaaliselle kerronnalle ja lapsen omalle oivallukselle. Kaikkea ei tarvitse selittää tekstissä puhki.

Apo (2001, 16) mainitsee satujen tarkoituksen yhteydessä myös viihdyttämisen aspektin. Myös Ylösen (2000, 51) mielestä satujen keskeisin tehtävä on ilahduttaminen. Sinkkonen (2008, 250) kuitenkin toteaa tiukasti, että hyvä satu ei opeta mitään. Hyvässä sadussa kerrotaan vain mukaansa tempaava ja jännittävä tarina. Sinkkonen (2008, 250) mukaan suora opettaminen hävittää sadun lumouksen. Timo Jantunen (2007, 33) puhuu teoksessaan ”materiaalin luvatusa ajasta”, ja siitä kuinka olisi tärkeää ja jopa puhdistavaa lukea satuja, joissa itsekkyyden ja ahneuden sijaan tuodaan esiin itsensä voittamista ja urheutta. Kirjailijoista hän mainitsee 1800-luvulla eläneen Zacharias Topeliuksen. Myös Heikkilä-Halttunen (2015, 60) mainitsee erityisesti kuvakirjojen kautta välittyvän moraalin ja eettisen aspektin. Aiheita ovat muun muassa ystävyys, pelisäännöt, lojaalius ja rehellisyys, mutta myös jo yllä mainitut ahneus ja itsekkyyden ovat kuvakirjallisuudessa vahvasti läsnä. Kirjat auttavat lapsia tunnistamaan oikean ja väärän. Pienten lasten kohdalla aikuisen kirjavalintaa voidaan pitää jopa vallankäytön välineenä. Valittu kirja voi pitää yllä mielikuvaa idyllisestä onnelasta tai läväyttää silmille raadollisen nykytodellisuuden mitään kaihtamas-

sa. Monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyskasvatusta on myös mahdollisuus edistää tai välttää kirjavalinnoilla. (Heikkilä-Halttunen 2015, 42–43.) Kasvattajien, niin vanhempien kuin opettajienkin on oltava valppaina ja seurattava kirjallisuutta ja sen trendejä, jota he osaavat tarjota lapsen ikäkauteen, elämäntilanteeseen ja kiinnostuksen kohteisiin sopivaa kirjallisuutta. Kirjojen ohella olisi hyvä myös kertoa tarinoita, jotka voivat olla täysin itsekeksittyjä. (Neuhaus, Waugh & Waugh 2016, 8, 22.)

Lukuhetket, kirjojen katselu ja ihmettely yhdessä aikuisen kanssa, sekä lämmin vuorovaikutus vahvistavat lapsen ja aikuisen suhdetta, lisäävät keskinäistä luottamusta ja lapsen turvallisuuden tunnetta. (Loivamaa 2008, 2) Lapsi rakastaa äidin ja isän puheen kuuntelemista jo kohdusta lähtien. Myös rutiinit ovat lapsille hyvin tärkeitä. Lukuhetken aikana aikuinen on ainoastaan lasta varten ja hänen käytettävissään. (Heikkilä-Halttunen 2015, 14, 35.) Murrayn ja Eganin (2014, 303–315) toteuttaman tutkimuksen mukaan, jo yhdeksän kuukauden ikäisen lapsen kanssa juttelulla ja hänelle ääneen lukemisella oli positiivinen vaikutus lapsen myöhempiin kommunikaatio- ja kognitiivisiin taitoihin. Ääneen lukemista tulisi jatkaa niin kauan, että lapsen lukunopeus on riittävän kehittynyt. Muutoin lapsi siirtyy kirjoista television ääneen, sillä television seuraaminen ei vaadi yhtä paljon aktiivista ponnistelua kuin kirjan seuraaminen tai lukeminen. (Kirstinä 2001, 20.) Aikuisen kanssa yhdessä lukemista korostaa se valitettava totuus, että lukeminen ei enää kuulu yli 10-vuotiaiden harrastuksiin, sillä itsestäänselvyydellä, johon ehdittiin tottua aikaisemmin korkean lukuharrastuksen aikoina (Havaste 2001, 54).

Satujen kertomukset ja niiden kuunteleminen mahdollistavat samaistumisen tarinan henkilöiden eri tunnetiloihin. Rauhallinen lukuhetki aikuisen kanssa luo ihanteellisen tilanteen harjoitella omien tunteiden ilmaisua, niitä kertomista ja keskustelemista. (Mäkinen, Suvanto & Ukkola 2017, 12.) Kirjojen tarkastelu yhdessä vuorovaikutteisesti, palvelee myös siis tunne-elämän kehitystä. Näin myös kuvakirjoissa usein kuvatut vakavat asiat, kuten kuolema tai vanhempien ero, tulevat käsitellyksi yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Kautta aikain lapsia on yritetty suojella ahdistavilta ja pelottavilta aiheilta, vaikka juuri kuolemaa ja surua kuvaavien satujen on todettu edistävän lapsen kehitystä ja kasvua. (Heinimaa 2001, 154, 161.) Ainakin pienimmille lapsille, lastenkirjallisuus on aina käyttökirjallisuutta. Ne usein täyttävät tiettyjä tarpeita lapsen elämässä. Kun tietty tunne, asia tai kehitysvaihe on käsitelty loppuun, voidaan siirtyä toisenlaiseen kirjallisuuteen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39.) Ylönen (2000, 49–50) kertoo ikätason, lapsen taustan ja sen hetkisen elämänti-

lanteen vaikuttuvan sadun kokemiseen ja sen tulkintaa. Hän kuvaa kirjassa esimerkkiä, jossa pienelle lapselle valikoitui luettavaksi liian väkivaltainen kirja ja lapsi alkoi pelätä kirjan tapahtumien kohtaamista todellisessa elämässä. Vasta 5-6-vuotias on valmis ymmärtämään todellisen ja kuvitteellisen eron.

Aikuisella on alusta asti suuri vastuu lapsen kielen kehitystä tarkasteltaessa. Perheen sisällä käydyn keskustelun lisäksi yhteinen kirjallisuusharrastus kannustaa lasta rikkaan kielen käyttöön ja myös erilaisten tunteiden ilmaisuun. Lapsi, jolle on luettu pienestä pitäen, myötäelää herkästi toisten tunteita. Paljon kirjallisuutta kuulevalla ja lukevalla lapselle on laaja sanavarasto ja hänestä kehittyy ennen pitkään omia näkökantojaan hyvin perusteleva ja sanavalmis keskustelija. (Heikkilä-Halttunen 2015, 12.)

2.4 Lastenkirjallisuus ja sukupuoliroolit

Kirjallisuuden sukupuolittuneet piirteet jaetaan tyypillisesti feminiiniseksi ja maskuliiniseksi katsotuiksi piirteiksi (Voipio 2010, 26). Apon (2001, 16–17) mukaan Suomessa on kirjoitettu selkeästi enemmän maskuliinisia sankari- ja seikkailusatuja, kuin satuja joissa päähenkilönä on nainen. Tuhkimo on ainut feminiininen kertomus, joka mahtuu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston kokoelmiin, kun puhutaan kymmenestä eniten keräilystä ihmesadusta. Suomalaisista kirjailijoista, Topeliuksen saduissa voidaan havaita sukupuolten tasa-arvo: lukuisissa klassikkokertojan saduissa esiintyy yhtä usein poikia kuin tyttöjäkin. Tove Jansson on taas pyrkinyt neutralisoimaan Muumipeikon sukupuolen. Myös Yrjö Kokon Pessi ja Illusia (1944) yhdistää henkilökuvauksessaan molemmat sukupuolet. (Niemi 2011, 13.) Ystäväysten suhde kehittyy rakkaudeksi, josta syntyy peikon ja keijun yhteinen lapsi. Lapsi, jolla ei ole keijun siipiä tai peikon karvapeitettä vaan joka on ”uusi ihminen.” (Simola 2013, 175–176.) Vasta 1980-luvulla alkoi perinteisten satujen naiskuvan kyseenalaistaminen. Uranuurtajina voidaan pitää Leena Laulajaista sekä Kaarina Helakisaa, jotka käsittelivät muun muassa naisten ja tyttöjen itsemääräämisoikeutta, valinnanvapautta ja rohkeutta. (Suojala 2010, 41.)

Toiminnallisuus, väkivalta, jännitys sekä miesten perustoiveiden toteutuminen, ovat piirteitä jotka näkyvät mieskertojen ja oletettavasti myös miespuolisten kuulijoiden suosimissa sankarisaduissa. Saduissa nämä piirteet ilmenevät pärjäämisinä, taisteluiden, kilpakosjoi-

den tai auktoriteetin voittamisena ja ylivoimaisista taisteluista selviämisenä. Kaikkea tätä kirvoittaa arvoisensa palkinto, joka on usein se kuuluisia puoli valtakuntaa. (Apo 2001, 18.) Prinsessan ja puoli valtakuntaa ansaitsee saduissa usein siis hyvä, jalo ja komea prins, joka kykenee mitä ihmeellisimpiin tekoihin ja kohtaa matkallaan todellisia kauhuja ne kaikki voittaen (Voipio 2010, 29).

Feminiinisissä saduissa on samoja piirteitä kuin maskuliinissa saduissa, mutta erityisesti niissä painottuu kilpailu, konfliktit ja uhri-sankarittaren passiivisen rooliin päätyminen. Saduissa näkyy myös marttyyrilegendoista tuttu asetelma kärsimyksen kautta voittoon. Sankaritar ansaitsee onnellisen loppunsa usein avuliaisuuden, hyväntahtoisuuden ja taitavuuden ansiosta. (Apo 2001, 19–21.) Jos on kyse prinsessasadusta, prinssi on usein se joka pelastaa neidon hädästä, sen sijaan että prinsessa pelastuisi omin toimin, saati pelastaisi vuorostaan prinssin. Satujen naiset ovat usein nokkelia prinsessoja tai nöyriä mökin tyttäriä, mutta älyä enemmän heitä ohjaa hyvyys, nöyryys ja pyyteettömyys. Nämä piirteet mielletään usein feminiiniseksi piirteiksi. Lähimmäisten terveys ja onni ovat usein satujen naisten toivomia palkkioita hyvistä teoistaan. (Voipio 2010, 25, 29.)

Sankari siis käsitetään useimmiten saduissa mieheksi kuin naiseksi. Fyysinen voima on usein sankaruuden määrittävä tekijä. Taas henkistä voimaa pidetään naisten ominaisuutena. Siihen yhdistetään usein epäitsekkyys ja sosiaaliset hyveet. Sekä miehet että naiset voivat molemmat olla satujen sankareita, mutta heidän sankaruutensa on vain erilaista. (Voipio 2010, 29.)

Lastenkirjoissa esiintyvät perheet ja perheen sisäiset roolit ovat muuttuneet aikojen saatossa. Perhe ei välttämättä enää ole samalla tavoin ehjä ja kokonainen kuin vielä muutama kymmenen vuotta sitten. (Karjalainen 2001, 59.) Suuren suosion saavuttaneessa kirjasarjassa Risto Räppääjä, Sinikka ja Tiina Nopola ovat myötäilleet ajan kuvaa ja luoneet sarjaan Riston yksinhuoltajana toimiva Rauha-tädin. Tittamari Marttisen kirjassa Ikiliikkuja Timjamin (1999) päähenkilö ”*tunsi olevansa pikakirje tai sähkösanoma, joka sinkoili kaupungista toiseen.*” (Marttinen 1999, 6.) Marttisen teos on esimerkki vanhempien erosta kertovasta kirjasta. Lapsi saattaa joutua isän luota äidin luo, sovittujen aikataulujen ja muuttuvien olosuhteiden mukaan (Karjalainen 2001, 59). Myös Marttisen teoksessa Iki-oma perheeni (2014) kirjailija on tarttunut ajankohtaiseen aiheeseen. Kirja kertoo Kuu nimisen lapsen elämästä sateenkaariperheessä äidin ja mamman kanssa. Perinteistä ydinperhet-

tä unohtamatta, Karjalainen (2001, 60) mainitsee Tapani Baggen ja tämän 1990-luvun loppupuolella julkaistut Aleksi-kirjat. Kirjoissa äiti hoitaa pullantuoksuisen kodin ja isä pitää yllä järjestystä tarvittaessa. Toisenlainen ilmapiiri on silti aistittavissa Aleksin ystävän Joken kotona, jossa äiti on pahantuulinen ja isä juo.

2.5 Kuvakirjat

Kuvakirjan määritelmästä ei ole olemassa yksiselitteistä termiä. Ulla Rhedin (1992, 15–16) mainitsee väitöskirjassaan määritelmän, jonka mukaan kuvakirja on kaunokirjallinen teos, joka tekstin ja kuvien avulla kertoo tarinan siten, että joka aukeamalla on vähintään yksi kuva. Kuvakirja määritellään myös kohderyhmänsä mukaan: sitä kutsutaan ”lasten kuvakirjaksi”. Kuvakirjat voidaan jakaa katselukirjoihin, kuvakertomuksiin, kuvakirjoihin sekä kuvitettuihin lastenkirjoihin. Katselukirjoilla tarkoitetaan vauvojen ensikirjojen kaltaisia teoksia. Katselukirja koostuu usein pelkistä kuvista, jotka eivät muodosta loogista tarinaa. Kuvakertomuksella tarkoitetaan pientä tarinaa, jonka kuvien yhteyteen on liitetty lyhyt teksti. Kuvakirjat, joihin tutkimuksessa keskistytään, ovat teoksia joissa kuvat ja teksti muodostavat yhdessä luontevan, tasapainoisen ja vuorovaikutteisen kokonaisuuden. Viimeiseksi mainittu kuvitettu lastenkirja on taas suunnattu askeleen isommille lapsille. Kuvitetussa lastenkirjassa vain muutaman kirjan kohdat on esitetty kuvin. (Karasma & Suvilehto 2014, 18.)

Kuvakirjojen tutkimus on kehittynyt ja kasvanut 2000-luvulla voimakkaasti. Tutkimusta on tehty ja julkaistu läpi 1900-luvun, mutta vuosituhaten vaihteessa tutkimus kasvoi ja alettiin järjestää kuvakirjallisuuteen ja niiden tutkimukseen liittyviä tapahtumia. (Rättyä & Raussi 2001, 7-8). Näistä Rättyä ja Raussi (2001, 8) mainitsevat Englannissa järjestetyn, laajaan kuvakirjasymposiumin nimeltä Reading Pictures. Neljä päivää kestäneessä tapahtumassa esitettiin satoja esitelmiä lastenkirjojen kuvituksista eri näkökulmista. Heikkilä-Halttunen (2015, 41) taas sanoo kuvakirjatarjonnan olevan nykyisin monipuolisempaa kuin koskaan aiemmin.

Tunnusmerkillistä lastenkirjojen kuville, lastenkirjataiteelle on myös esittävyys ja kertovuus. Kertovaan sisältöön lapsi eläytyy heti ensimmäisenä. Esteettiset seikat eivät ole aina pääasia, vaan lapsi kiinnittää huomionsa itse hahmoon. Lapsi rakastaa kuvaa, koska se esit-

tää prinsessaa, ja ei pidä kuvasta, koska siinä on pelottava peikko, esimerkiksi. Prosessi jatkuu lasten omissa piirustuksissa, kuten satujen kieli heidän leikeissään. Vaikka teksti on useimmiten johtavassa asemassa, omaksumamme visuaalinen kieli siirtyy lapsen ominaisuudeksi välittömästi kuvakirjan kautta. Rauhallisessa hetkessä, paikoillaan pysyvään kuvaan on mahdollista syventyä toisella tavoin kuin vauhdikkaaseen animaatioon. (Laukka 2001, 64–65.)

Kuvakirja on lapsen ensimmäinen kosketus kuvataiteen maailmaan. Kuvakirjan avulla lapsi tutustuu kuvalliseen kieleen, siihen ihmeeseen, joka vetoaa lapsen aisteihin, havaintokykyyn ja eläytymiskykyyn. (Heinimaa 2001, 155.) Uuden sivun kääntäminen on aina jännittävä tapahtuma kuvakirjaa lukiessa tai selatessa (Heikkilä-Halttunen 2015, 40). Ulla Rhedin (1992, 164–165) käyttääkin väitöskirjassaan termiä sivun kääntämisen draama. Sivun kääntäminen latautuu odotuksella seuraavasta kuvasta ja tapahtumasta. Länsimaissa luemme kirjoja oikealta vasemmalle. Vasemmalla sivulla esiintyvät usein hyvät asiat ja oikealla sivulla kuvataan vaaroja, vastuksia ja vaikeuksia. Kuvakirjan viimeinen aukeama antaa usein sommittelullaan vinkin tarinan päättymisestä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 41.) Lasten kuvakirjojen lainaajat ja ostavat ovat usein, lasten vanhempia, isovanhempia tai muita kasvattajia. Perinteet, nostalgia ja tuttuus ovat valintaperusteita, jotka myös tekevät mahdolliseksi vanhan tarinan saattamisen uusien sukupolvien kuultavaksi. (Laukka 2001, 68.)

Apo (2001, 12) luettelee tutkijoiden jaottelemia satujen alalajeja. Niistä tärkeimmät ovat eläinsadut eli faabelit, ihme-, legenda-, novelli- ja pilasadut. Faabelit ja ihmесadut ovat ahkerimmassa käytössä vielä tämänkin päivän lapsille tarkoitetuissa kertomuksissa ja kuvallisessa kerronnassa. Kuvakirjojen kieli on omanlaistansa runoutta ilman kertojan kommentointia. Toisinaan myös perinteinen onnellinen loppu on hylätty. (Heinimaa 2001, 144.) Kuvakirjojen juoni ja rakenne ovat pysyneet melko muuttumattomina aikojen saatossa. Aikuisen on helppo tunnistaa kirjoissa toistuva kerronnallinen kaava. Kuvakirjoissa ollaan usein liikkeellä tai matkalla jonnekin. Turvallinen kotikolo jätetään taakse käydessä kohti suurta, avaraa maailmaa. Kirjan sankari, palaa lähes poikkeuksetta matkaltaan takaisin kotiin, paljon kokeneena, mutta kaikesta selvinneenä. Tällaiset matkantekokirjat iskos-tavat lapsiin rohkeutta luottaa omiin voimavaroihin ja hiljalleen ottamaan etäisyyttä vanhempien turvalliseen syliin. Sankari on usein samastuttava pörröinen, suurisilmäinen, herttainen eläin tai tavallinen lapsi. Myös inhimillistetyt lelut ja ajoneuvot ovat säilyttäneet suosionsa jo vuosikymmenien ajan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 41–42.)

3 ISYYS

Kuten naisen, myös miehen elämä muuttuu isäksi tulon myötä. Usein myös arki, kaikessa raadollisuudessaan, astuu elämään vanhemmuuden myötä. Eletty historia ja ihmiset ympärillä vaikuttavat siihen, millaisia vanhempia meistä kustakin kehittyy. (Huttunen, Linjama & Riiheläinen 2017, 4.) Isyyteen liittyvät tutkimukset ovat aiemmin tarkastelleet isän poissaolonvaikutusta lapseen. Vasta kymmenen viime vuoden aikana on alettu isyyttä pohtia voimavarana. Nykyisin suurimmalle osalle miehistä on selvää, että heille kuuluu tasan puolet vanhemmuudesta ja he ovat kykeneväisiä lapsen hoivaamiseen. Onkin kehitetty termi kolmiovanhemmuus, joka tarkoittaa sekä äidin että isän aktiivisesti lapseen luotua suhdetta. Tämän suhteen luominen alkaa jo raskausaikana. Kolmiovanhemmuudessa molemmat vanhemmat vahvistavat toistensa vanhemmuutta ja suhdetta lapseen. Esimerkkinä isän ollessa lämpimässä kontaktissa lapseen, äiti vahvistaa ja kannustaa isän ja lapsen välistä kontaktia taustalta eleillään ja sanoillaan. Kun taas äidin ollessa väsynyt ottaa isä lapsen hoitaakseen ja puhuu kauniita ajatuksia lapselle tai äidille lapsen suulla. Lapset jotka kiintyvät molempiin vanhempiin yhtä luottavaisesti, kehittyvät muita suotuisammin. Isän kanssa luotu kiintymyssuhde vaikuttaa erityisesti osaamiseen, vertaissuhteisiin ja lapsen sosiaalisiin taitoihin. (Juusola 2011, 113, 120.) Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi muodostaa kiintymyssuhteen molempiin vanhempiinsa. On tärkeä ymmärtää, että isäsuhte ei kehity äidin kautta tai hänen välityksellään eikä ole millään tavalla sekundaarinen äitisuhteen nähden. (Sinkkonen 1998, 67.) Kiintymyssuhdeteoriaa avataan teorian seuraavassa pääluvussa enemmän.

Lapsen elämän rakentuminen ja se, miten lapsi oman elämänsä kokee, liittyy isäsuhteessa koettuihin pettymyksiin ja onnistumisiin, iloihin ja suruihin. Kyse ei ole pelkästä geeniperimästä, vaan myös mallioppimisesta. Mallioppimisen koetaan olevan tehokkaampaan, kuin erikseen annettujen opetusten tai neuvojen. Vuorovaikutussuhteessa äiti antaa taas omanlaisensa mallit kokea asioita ja suhtautua niihin. Oman esimerkinsä kautta vanhempi välittää lapselleen tietoa, siitä miten elämää on eletävä. (Hämäläinen 2010, 108.) Samastuminen isään alkaa noin kolmen ja neljän ikävuoden vaiheilla, kun lapsi ymmärtää oman sukupuolensa. Poikalapsi alkaa tarkkailla isänsä liikkeitä, puhetta ja eleitä. Isästä tulee poikalapsen mahtihahmo ja tämä haluaa käyttäytyä ja olla kuin isänsä. (Hakala 2009, 46–47.) Samastuminen isään auttaa lasta myös irtautumaan äidistä. Riuhtaisuvaiheella on merkitystä pojan miehisen identiteetin kehittymiseen. Irtautuminen tapahtuu yleensä luontevasti

isän ja pojan yhteisten tekemisten ja miesten omien juttujen avulla. (Juvakka & Viljamaa 2002, 68–69.)

2000-luvun Suomessa lähes puolet avioliitoista päättyy avioeroon. Isyyden tunteen säilyminen läpi elämän ei ole enää yhtä itsestään selvää. Erotilanne pakottaa miehen pohtimaan isyyttä ja isyyden merkitystä usein yllätyksellisessä ja pelottavassa tilanteessa. Tilanteessa jossa myös lapsi tuntee helposti kiukkua ja vihaa yhteisestä kodista pois muuttavaa aikuista kohtaan. (Peltola & Salmiovirta 2010, 66–67.) Yhteishuollossa olevat lapset asuvat harvoin isänsä kanssa. 2000-luvun alussa isän ja lasten muodostamien, yhteisessä kodissa asuvien perheiden määrä kaikista lapsiperheistä, oli noin kaksi prosenttia. (Huttunen 2001, 118.) Lapsistaan erillään asuvaa isää Huttunen (2001, 99) kutsuu kirjassaan termillä etä-isä. Puhekielessä käytämme sanaa viikonloppuisä, joka ei kuitenkaan kuvaa tosiasiallista tapaamistilannetta. Englannin kielessä on käytössä termi non-resident father eli ei läsnä asuva isä. On ensisijaisen tärkeää, että erosta huolimatta lapsi saa säilyttää lämpimän ja läheisen suhteen molempiin vanhempiinsa (Peltola & Salmiovirta 2010, 68). Eron jälkeisen uusperheen arjen alkaessa, se luo parhaimmillaan turvallisen kiintymyssuhteen lapsen ja isä- tai äitipuolen välille. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan jo ensimmäisen ikävuoden aikana kehittyntä lapsen ja vanhempien välille muodostunutta suhdetta. Kiintymyssuhteen mallin lapsi sisäistää automaattiseksi reagoititavaksi kaikissa läheisissä ihmissuhteissaan. Uusperheen lasten välillä saattaa usein esiintyä kateutta ja mustasukkaisuutta. Kiintymällä äidin tai isän uuteen puolisoon lapsi voi myös kokea pettävänsä biologista vanhempaansa. Suhdetta lapsen biologisiin vanhempiin tulee vaalia ja arvostaa. (Juusola 2011, 113, 124–125.) Myös uusperheen vanhempi voi kokea riittämättömyyttä tai huonouden tunnetta. Miehen kannalta isänä olemisen identiteetti ja isänä olemisen edellyttämät taidot joutuvat koetukselle, koska eihän lapsi pidä häntä isänään. Ei välttämättä millään tasolla. (Huttunen 2000, 37–38.)

3.1 Isyyden muutos ja uudenlainen isyys

Äänäikaisesti miehillä ja naisilla on ollut kasvatuksessa erilaiset tehtävät. Isän rooli on ollut suppeampi, epämääräisempi ja ehkä sanktionhaluisempi. Naisten taas ajatellaan luonnostaan empaattisempia ja heleämpiä. (Hellström 2010, 190.) Hellströmin (2010, 190) mukaan

monista kasvatusajatteliijoista muun muassa Uno Cygnaeus, kansakoulun isä, piti naisia sopivampina kasvattajiksi kuin miehiä. 1800-luvun puoleen väliin asti, isä kantoikin pääsääntöisen vastuun perheestä. Vastuu tarkoitti taloudellisen näkökulman lisäksi myös lasten kasvatusta. Isä toimi auktoriteettina koko perheelle äitiä myöden ja äidin ensisijainen tehtävä oli toimia lastenhoitajana. Kaikki ajan kasvatusoppaat oli suunnattu isille. Näin oli eletty jo satoja vuosia. (Laaksonen 2010, 47.) Alasuutari (2003, 16) sanoo kristinuskon olleen perusteluna tälle näkemykselle. 1900-luvulle tultaessa keskustelu vanhemmuudesta ja perheen sisäisistä rooleista muuttui. Sukupuolten välinen erilaisuus nähtiin luonnollisena. Naisen rooli oli toimia kotona vaimona, emäntänä ja lastenkasvattajana. (Alasuutari 2003, 16–17.) Sotien jälkeisenä voimakkaana jälleenrakentamisen aikana miehet työskentelivät kodin ulkopuolella ja huolehtivat perheen toimeentulosta. Kodin ulkopuolella tehty työ ja siitä perheelle saatu ansio oli lasten näkymättömissä. Isän ja erityisesti poikalapsen suhde alkoi kunnolla vasta kun lapsi oli tarpeeksi vanha auttaakseen isäänsä erilaisissa askareissa. (Huttunen 1994b, 47–49.) Isän rooli kasvattajana väheni, mutta muun perheen riippuvuus miehen tuloista antoi hänelle mahdollisuuden toimia edelleen auktoriteettina. Palkkojen nousun myötä miehet tekivät töitä entistä enemmän ja heidän osallisuutensa perheen arkeen väheni huomattavasti. Näin ensisijainen vastuu lapsista siirtyi äidille. Isien patriarkaalinen asema ja leiväntuojan rooli säilyivät 1960-luvulle asti. (Laaksonen 2010, 47–48.)

Naisten lisääntyvä palkallisen työn teko sekä tasa-arvokeskustelu, johtivat 1980-luvulla uudenlaiseen tilanteeseen. Hoivaava isä muuttui teoriasta käytännössä koetelluksi mahdollisuudeksi. (Vuori 2004, 27.) 1980-luvulla lanseerattiin käsite ”uudenlainen isyys”, jolla Alasuutarin (2003, 20) mukaan *tarkoitetaan miestä, joka pyrkii tietoisesti täysimääräiseen isyyteen ja läheiseen suhteeseen lastensa kanssa*. Esitettiin, että isät kykenevät hoivaavaan vanhemmuuteen siinä missä äiditkin (Alasuutari 200, 30). Lähtökohtana lastenhoitoa ei nähty enää biologisesti ohjautuvana vaan hoitotyönä, johon voi oppia ja harjaantua vähitellen. Näin ollen myös isä oli kykeneväinen tyydyttämään lapsen hoivalliset tarpeet. Uuden isyyden yhteydessä puhutaankin usein myös termeistä hoitava tai hoivaava isä. Uudenlaisen tai hoitavan isyyden edellytyksenä on jaettu vanhemmuus, joka tarkoittaa hoivatyön puolittamista isän ja äidin kesken sukupuolirooleja miettimättä. (Huttunen 2001, 171, 174.)

Näin perinteisen isyyden on todettu suurelta osin väistyneen. Perinteinen isyys painotti tunteiden ja tilanteiden hallintaa, eikä sallinut miehelle hoivaavaa vanhemmuutta. (Alasuutari 2003, 16–17.)

tari 2003, 20.) Uudenlainen isä on sitoutunut vanhemmuuteen yhtä paljon kuin puolisonsakin. Vanhemmuus pitää tässä tapauksessa sisällään lapsen hoidon ja kasvatuksen lisäksi myös kotityöt. Uudenlainen isä pystyy hankkimiansa kotiin ja lapsen hoitoon liittyvien tietojen ja taitojensa avulla, hoitamaan vaadittavat tehtävät täysin itsenäisesti. Niin kutsuttu koti-isyys on uudenlaiselle isälle ansiotyötä vastaava tehtävä. Uudessa isyydessä isän ja lapsen välinen vuorovaikutus on aktiivista ja molempia osapuolia tyydyttävää. Kiinnostus lapseen ja tämän hyvinvointiin on aitoa. Merkittävintä on se, että mies pitää isyyttään itselleen tärkeänä. (Huttunen 2000, 59.) Lisäksi 1980-luvun kuluessa siirryttiin enemmän sukupuolineutraaleihin lakeihin, jotka ottivat huomioon myös isien erikoisoikeudet kasvattajana (Vuori 2004, 47). 1980-lukua voidaankin kutsua ”isien vuosikymmeneksi”. Myös isät jotka eivät asuneet lastensa kanssa, saivat erityishuomiota. Heidän isyyttään pyrittiin tukemaan syyllistämistä varoen. (Laaksonen 2010, 48.)

Aikojen saatossa miehet ovat muuttuneet ”kotikeskeisimmiksi”, vaikka lastenhoito nähdään yhä ensisijaisesti naisten tehtävä (Vuori 2004, 40). Noin kolmenkymmenen vuoden ajan isät on otettu huomioon omana ryhmänään äitiysetuuksien rinnalla. Isällä on oikeus isyyssomaan, vanhempainvapaaseen, hoitovapaaseen sekä sairaan lapsen hoitamiseen. (Huttunen 2000, 47.) Etuudet koskevat ainoastaan lapsen kanssa samassa osoitteessa asuvia vanhempia (Autio 2015, 23). Samat edut koskevat myös adoptoidun lapsen isää. 2000-luvulle siirryttäessä miesten vanhempainvapaan käyttö ei ollut kasvanut. Suuri syy tähän on usein taloudellinen. Perheen talouden ei katsota kestävän isän jäämistä pois palkkatyöstä, vaikka korvaus onkin ansiosidonnaista. Toisena syynä mainitaan työesteet, joilla voidaan tarkoittaa muun muassa yrittäjyyteen liittyviä vaikeuksia, meneillä olevia suuria projekteja tai uralle aiheutuvia haittoja työn keskeytymisestä johtuen. Kolmas syy isän töihin jäämiseen on yksinkertaisesti äidin halu käyttää koko vanhempainvapaa yksin. Perusteluna on usein haluttomuus mennä töihin pian synnytyksen jälkeen, lapsen kannalta epämukavat työajat ja jatkuva imetys. Toisilla äideillä on halu hoitaa lasta itse kotona niin kauan kuin se vain on mahdollista. Isän kotiin jääminen on perimiltään kiinni molempien vanhempien arvoista ja asenteista. Isälle annetun osuuden lapsen varhaisesta kasvusta voidaan ajatella olevan pois äidiltä tai toisin päin. (Huttunen 2000, 50–52.)

Aika ja asenteet ovat muuttuneet, mutta muutos ei ole ollut suoraviivaista, selkeää tai yhtenäistä. Asenteet ajavat edelleenkin naisia enemmän kotiin. ”Naisten tulisi olla valmiit vähentämään tekemäänsä palkkatyötä perheen vuoksi.” Tätä väitettä Eurooppalaisesta sosiaa-

litutkimuksesta (2010) puoltaa 41 prosenttia englantilaisista. Skandinavian maissa, maasta riippuen, 15–22 prosenttia vastaajista oli väitteestä samaa mieltä tai erittäin samaa mieltä. (Huttunen, Linjama & Riiheläinen 2017, 5.)

3.2 Isyys vai isättömyys

Isättömyydestä ja sen vaikutuksista alettiin puhua 1950–1960-luvuilla. Kysymys tuli ajan-kohtaiseksi toisessa maailmansodassa isättömiksi jääneiden lasten takia. Sittemmin kasvaneet avioerojen määrät ja äitien yksinhuoltajuus ovat kiinnittäneet huomiota siihen, miten isän puuttuminen on vaikuttanut lapseen. (Alasuutari 2003, 18–19.) Tällä hetkellä samaa keskustelua käydään tasa-arvoisen avioliittolain puitteissa, joka astui voimaan maaliskuussa 2017. Alasuutarin mukaan (2001, 19) isättömillä lapsilla on riski epänormaalin sukupuoli-identiteetin kehitykseen ja ongelmiin sosiaalisuudessa. Lisäksi isättömien poikien sanotaan kärsivän positiivisen roolimallin puuttumisesta. Sinkkosen (1990, 148) mukaan varhain ilman isää jääneet pojat reagoivat isättömyyteen kouluiässä, jota myös latenssiäksi kutsutaan. Vaikutukset näkyvät ylimaskuliinisuutena ja rehvakkuutena. Yli kymmenen vuotta myöhemmin Sinkkonen (2008, 68) mainitsee teoksessaan katsausartikkelin ja siteeraa sen löydöksiä isän merkityksestä. Tulokset osoittavat, että biologisen isän tai isäpuolen läsnäolo perheessä vähentää erityisesti poikien käytösongelmia ja tyttöjen tunne-elämän ongelmia. Isähahmon myönteisellä sitoutumisella ja läsnäololla oli positiivinen vaikutus lapsen kognitiiviseen kehitykseen ja vähävaraisissa perheissä poikien vähäisempään rikollisuuteen. On myös todettu, että hyvä varhainen kahdenkeskinen isäsuhde näkyy kolmivuotiailla lapsilla suopeana käytöksenä. (Sinkkonen 2005, 93.)

Täysin ilman isää, äidin kanssa kaksin elävä poika kaipaa isää usein ja mietti, millaista olisi olla isän rakastama. Tällainen tilanne on aikojen saatossa koskettanut kuitenkin monia poikalapsia ja heistä on haastavista olosuhteista huolimatta kehittynyt tasapainoisia miehiä. Nämä miehet ovat rakentaneet maskuliinisuutensa isoisien, enojen, setien ja muiden mahdollisten läheisten miesten mallien pohjalta. (Sinkkonen 2005, 145.) Lapset voivat yhtä hyvin vaihtoehto- tai sateenkaariperheissä kuin ydinperheissäkin (Sinkkonen 2008, 56). Sateenkaariperheestä puhuttaessa tarkoitetaan yhden tai useamman lesbo-, homo-, bi- tai transvanhemman muodostamaa perhettä. Monessa tapauksessa sateenkaariperhe on kuitenkin uusperhe, jonka lapset ovat syntyneet aiemmasta heterosuhteesta. (Rintamäki 2015, 11,

14.) Hämäläinen (2010, 42) mukaan lapsella on kuitenkin jonkinlainen isän ”jano” ja ikävä. Vaikka isä ei olisi läsnä, jokaisella lapsella kuitenkin on biologinen isä jossakin. Lapsen sisimpään rakennetun tiedonjanon johdosta, lapselle tulee ennemmin tai myöhemmin tärkeäksi selvittää kuka hänen isänsä on ja millainen mies tämä on. Toisinaan isä on paikalla, mutta ei silti vaikuttavalla tavalla läsnä lapsen elämässä. (Hämäläinen 2010, 42–43.) Myös ”kaipaus” olisi hyvä sana kuvaamaan monen ilman isää kasvaneen lapsen kokemusta.

3.3 Isätyyppejä

Huttunen (2000, 37) jaottelee isyyden kolmeen eri tasoon: biologinen, sosiaalinen ja psykologinen isyys. *Biologisella isällä* tarkoitetaan munasolun hedelmöittänyttä miestä. Elettäessä koeputkiaikakautta voi käsite biologinen isä olla moniselitteinen. Lapsen geeniperimästä puolet on tältä mieheltä, vaikka hänellä ei muuten olisi minkäänlaista roolia lapsen elämässä. Perimällä on valtavasti vaikutusta lapsen myöhempää elämää ajatellen. Näin biologisen isän voidaan ajatella olevan läsnä lapsen koko elämän ajan. (Huttunen 2001, 59.) *Sosiaalisella isällä* tarkoitetaan miestä, jonka ympäristö mieltää lapsen isäksi. Hän esiintyy sosiaalisissa tilanteissa lapsen isänä ja hänellä on myös juridinen oikeus lapseen. (Huttunen 2000, 37.) Sosiaalista ja *juridista isyyttä* ei ole aina tarve erotella toisistaan, koska yleensä ne kohdistuvat samaan mieheen. Juridiseksi isäksi voi tulla avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnistamisen tai isyyden vahvistamisen sekä adoption kautta. Puhuttaessa sosiaalisesta isästä tarkoitetaan usein myös äidin uutta avio- tai avomiestä. Tapauksessa kun mies ei ole lapsen juridinen eikä biologinen isä on parempi käyttää termiä *mieskaveri*. Myös sijaisperheen isää voi olla alussa helpompi kutsua termillä mieskaveri kuin isä. Sijaisisän ja lapsen suhde voi kuitenkin vuosien mittaan kehittyä niin lämpimäksi, että voidaan alkaa puhua psykologisesta isyydestä (Huttunen 2001, 60–63.)

Psykologista isyyttä tarkastellaan nimenomaan lapsen omasta näkökulmasta. Psykologisella isällä tarkoitetaan miestä joka jakaa arjen lapsen kanssa ja johon hänellä on tunnepohjainen ja kokonaisvaltainen suhde. (Huttunen 2000, 37.) Tämä on sekä vaikeimmin hahmotettava että käytännössä saavutettava isyyden puoli. Olennaista on vuorovaikutteinen, aitoa iloa ja tyydytystä tuottava kaksinainen niin kutsuttu tarvesuhde. Psykologinen isä on viisas kasvattaja, joka kiinnostunut lapsen ajatusmaailmasta ja keskustelee tämän kanssa tiedolli-

sista ja moraalisista kysymyksistä. Lapsen isä, joka on biologinen, sosiaalinen sekä juridinen isä, ei silti välttämättä ole lapselle psykologinen isä. Psykologiset kiintymysteoriat kuitenkin tukevat ajatusta siitä, että psykologinen isyys syntyy ”luonnostaan” psykologisen äitiyden tavoin. Tämä kuitenkin edellyttää isän aktiivista läsnäoloa varhaishoitotilanteissa heti syntymästä lähtien. (Huttunen 2001, 64–65.)

Jaana Vuori (2004, 29–30) esittelee neljä isyyden mallia, jotka ovat lähtöisin yhteiskunnallisista keskusteluista muodostuvista ajattelutavoista. Ensimmäinen malli on *tasa-arvoinen isä*, joka jakaa perhevelvollisuudet sekä muun yhteiskunnallisen työn tasan puolison kanssa. *Hoivaava isä* keskittyy lapsiin ja heidän välille muodostuvan suhteen luomiseen ja kehittämiseen. Kolmas malli *valintoja tekevä isä* korostaa omia halujaan ja kykyjään, jolloin naiselle jää perimmäinen vastuu lapsista ja heidän hoivasta. *Maskuliininen isä* eli viimeinen malli korostaa sukupuolten välistä erilaisuutta. Ensisijainen vanhemmuus on äidin tehtävä, ainakin niin kauan kuin lapsi on pieni. Verrattaessa edelliseen malliin, maskuliininen isä kantaa suurempaa vastuuta toimiansa yhteiskunnallisista seuraamuksista, mutta valinnat sitoutuvat sukupuolieroihin. Kahdessa ensimmäisessä mallissa on havaittavissa feminiiniset piirteet ja niiden rakentuminen isän ja äidin melko symmetriselle suhteelle. Kaksi jälkimmäistä mallia edustavat alfaurosmaista maskuliinisuutta ja epäsymmetriaa. (Vuori 2004, 30.)

Juvakka & Viljamaa (2002, 23–29) luokittelevat teoksessaan seitsemän isätyyppiä ominaisuuksien mukaan. Jokaisessa isässä on yleensä useita ominaisuuksia eri tyypeistä, mutta yksi ominaisuus on usein muista hallitsevampi ja näin myös luokitteleva. Kirjoittajat pitävät ominaisuuksiin perustuvaa hieman leikillisenä, mutta kuitenkin helposti tunnistettavana ja samastuttavana. Aloitan *pehmoisästä*. Pehmoisä omistautuu isyydelle. Hän lukee ahkerasti kasvatussoppaita ja pohtii isyyttään paljon. Hänen pätemisensä tarve tuntemallaan alalla saattaa aiheuttaa kanssakeskustelijoissa närkästystä tai kyllästymistä. Pehmoisä haaveilee lapsen kanssa kotiin jäämisestä ja hoitaa mielellään kodin niin kutsutut feminiinisemmätkin askareet. Pehmoisä kuuntelee lasta ja on aidosti läsnä. Pehmoisäksi on vaikea noin vain muuttua, mutta hänen kasvatustietoisuutensa olisi hyvä lähtökohta myös monelle muulle miehelle. Toinen isätyyppi *ajattelijaisä* on myös tietoinen alan kentällä vallitsevista erilaisista kasvatustrendeistä ja -malleista. Hän ei kuitenkaan halua luottaa helppoihin ratkaisuihin tai valmiisiin malleihin. Ajattelijaisä haluaa haastaa itseään ja pyrkii etsimään lapsen kanssa vastauksen ongelmiin ja kysymyksiin monin eri tavoin tyytymättä vain yh-

teen keinoon. Hän osaa ottaa vastaan kritiikkiä ja muuttaa toimiaan sen vaatimalla tavalla. Ajattelijaisän kotona ei koeta pelkoa tai alistamista.

Alistaminen on *kurinpitäjäisän* keino hallita ja kasvattaa. Hän kuvittelee olevansa kaikkien yläpuolella ja haluaa pitää vallan itsellään. Kasvatusmalli on usein opittu omasta lapsuudesta, jolloin kurittajaisän oma isä on toiminut perheen päänä ja pitänyt tiukkaa järjestystä yllä. Uhkailu ja pelottelu ovat kurittajaisän keinoja pitää lapset puhtoisina ja ansaita itselleen kunnioitusta ja arvostusta. Pelolla ei kuitenkaan voi kasvattaa, eikä uhkailu kerrytä lasten arvostusta isäänsä kohtaan, vaan kurittajaisän ollessa poissa lapset päätyvät pahan tekoon. Kurittajaisän tulee oppia kokemaan lapsen oman tahdon ilmaukset arvokkaina, ei kitkettävinä ominaisuuksina. Lasta tulee rohkaista pohtimaan ja ratkaisemaan ongelmiaan myös itse ja antaa hänen tehdä omat virheensä. Kurinpitäjäisän pitää pystyä tekemään ero omaan lapsuuteensa ja tapaan, jolla hän haluaa omat lapsensa kasvattaa. (Juvakka & Viljamaa 2002, 23–27.)

Vastakohtana kurinpitäjäisälle on *välinpitämätön isä*. Välinpitämätön isä kyllästyy helposti arjen rutiineihin ja pyrkii myös välttelemään epämiellyttäviä jokapäiväisiä kotitöitä. Aikuisuus ja sen myötä kasvava vastuu kammoksuttaa välinpitämätöntä isää. Hän voi vakuuttaa jopa perheen äidin hyvinkin pätevästi tämän omista kyvyistä toimia isänä. Välinpitämätön isä ihmettelee kumppaninsa haukkumatulvaa ja liukenee pois vaikeista tilanteista. Kumppani voi auttaa miestä oivaltamaan vastuuntuntoisen isyyden hyvät puolet, mutta miehen tulee kuitenkin itse olla kiinnostunut vastuusta. Miehistymisen myötä isä voi löytää halun muutokseen elääkseen lasten kanssa muutakin kuin ikuista sunnuntaielämää. Välinpitämättömän isän sukulaissielu on *kivaisä*. Kivaisä on lasten hyvä kaveri joka harrastaa heidän kanssaan paljon. Kivaisä on hullaantunut vapaudesta. Hän on leikkisä ja hulvaton. Kivaisä, jota usein nimellä kutsutaan, antautuu täysin leikkeihin lasten kanssa lainkaan tuntematta häpeää. Hän ei myöskään usko sukupolvien välillä vallitsevaan kuiluun. Lapset pitävät kivaisästä. Kivaisä on hauska ystävä, joka jaksaa aina ymmärtää, olla samaa mieltä ja sallii paljon. Vastuuttomuuden takia lapsille jää kuva, että äiti yksin tekee perheessä aina kaikki ikävät päätökset. Pohjan myönteiselle isyydelle luo lasten rakastama estottomuus sekä myönteinen ja lapsiystävällinen suhtautuminen isyyteen. Kivaisän tulisi kehittää itseään tiedostamalla pelkonsa tuottaa lapsille pettymyksiä, koska lapsen uhmakkuutta ja pettymyksiä ei tule nähdä epäonnistumisena vanhempana. (Juvakka & Viljamaa 2002, 23–27.)

Myös *kilpailijaisä* harrastaa lasten kanssa, mutta täysin ei mentaliteetilla kuin kivaisä. Kilpailijaisä on oletettavasti itse nuoruudessaan ollut lupaava urheilijanalku ja haluaa nyt toteuttaa omia unelmiaan lapsensa kautta. Toki kyse voi olla täysin pyyteettömästä halusta toivoa lapselleen menestystä, mutta keinot ovat silti turhan itsekkäät. Lapsen harrastus päättyy usein viimeistään murrosiässä isän ja lapsen välisiin, liian erilaisiin odotuksiin ja näkemyseroista johtuviin riitoihin. Kilpailijaisä on usein myös tarkka omasta ulkonäöstään ja pukeutuu hyvin tyylikkäästi ja arvokkaasti. Suuresta suustaan kentän laidalla ja näennäisestä pullistelusta huolimatta, lapsi voi olla silti ylpeä isästään joka puolustaa lapsensa oikeuksia loppuun asti. Kilpailijaisän voisi ottaa mallia kivaisän rennosta asenteesta ja luopua ainaisesta pätemisen tarpeesta ja rajusta kilpailuhenkisyudesta. Aina ei ole pakko voittaa ollakseen silti hyvä. Viimeinen isätyyppi on kiireinen maailmanmies, *uraisä*. Uraisä on kotona melko vähän. Hän tekee paljon töitä ja matkustaa eri maihin ansaitakseen perheelleen taloudellisen turvallisuuden. Kumppani ja lapset ovat tottuneet isän poissaoloon ja äiti on kykeneväinen pyörittämään arkea kotona yksin. Tuliaiset matkoilta piristävät lasten mieltä, mutta liian tiiviisti uraansa palvova isä ei pysty kuitenkaan olemaan tarpeeksi käytettävissä ja kiinnostunut lastensa tarpeista. Mielikuva uraisästä on kuitenkin lasten mielessä usein niin vahva ja tärkeä, että tuntuu ihan siltä kuin isä olisi koko ajan läsnä. Uraisän on välillä hyvä pysähtyä miettimään, mikä hänelle on elämässä tärkeää. Viikonloppuisin ja iltaisin töiden jälkeen uraisän on oltava motivoitunut viettämään aikaa lastensa kanssa. Huono uraisä on kotona, mutta ei silloinkaan läsnä. (Juvakka & Viljamaa 2002, 25–28.)

4 KIINTYMYSSUHDETEORIA

Kiintymyssuhdeteoriaan on viitattu jo aikaisemmin teoriaosuudessa. Kiintymysteorian englanninkielinen nimi on *attachment theory*. Sanalla attachment on englannissa kaksoismerkitys. Se tarkoittaa sekä fyysistä lähellä olemista, että kiintymystä tunteenomaisesti. Suomenkielessä kiintymyssuhde on vakiintunut alkuun rinnalla käytetyn kiinnittymisen sijaan. Teorian avainajatus pohjaa siihen, kuinka lähellä tai kaukana kaksi ihmistä ovat toisiinsa nähden. (Sinkkonen 2001, 29.) Kiintymyssuhdeteorian uranuurtajina ovat englantilainen psykoanalytikko John Bowlby (1907–1990) ja yhdysvaltalainen psykologi Mary Ainsworth (Hughes 2011, 19). Teoria on kehitetty 1960- ja 1970-luvuilla tehtyjen tutkimusten pohjalta (Rusanen 2011, 27).

Kiintymyssuhdeteoria pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta yksilön myöhempään sosiaaliseen kehitykseen – aina vauvasta vanhuuteen asti (Juusola, 2017, 113). Teoria ei kuitenkaan kerro rakkaudesta tai onnellisuudesta (Sinkkonen & Kalland 2001, 7). Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan muun muassa tutkia, millaisia oletuksia ihmisillä on itsestään, muista ihmisistä ja vuorovaikutussuhteistaan. Kuinka kukin reagoi uhkaavassa tai epämiellyttävässä tilanteessa tai mitä keinoja ihmiset käyttävät läheisyyttä ja turvaa toisesta ihmisestä hakiessaan. (Juusola 2017, 113.) Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan tutkia miten ja kuinka paljon varhaiset kokemukset vaikuttavat selviytymiseen elämän myöhemmissä vaiheissa ja ovatko nämä kokemukset merkityksellisiä mahdollisen psyykkisen häiriintymisen kannalta (Sinkkonen & Kalland 2001, 8).

Cassidy (2016, 12–13) listaa kiintymyssuhdeteorialle kuusi osatekijää, jotka ovat seuraavat:

1. tunnesiteen tai suhteen kohteeseen tulee olla pysyvä, ei ohimenevä
2. kohteena on tietty pysyvä henkilö
3. suhde on emotionaalisesti tärkeä
4. tavoitteena on läheisyyden ja yhteyden ylläpitäminen toiseen henkilöön
5. vastentahtoinen erossa oleminen aiheuttaa hätää ja ahdistusta
6. turvan, hyvän olon ja lohdun etsiminen. Kuudes tekijä ja sen toteutuminen ovat välttämättömiä kiintymyksen syntymiselle.

Hughesin (2011, 20) mukaan nämä kuusi tekijää saattavat kuulostaa itsestään selviltä, mutta ne on kuitenkin hyvä mainita ja pitää mielessä, jotta ne toteutuisivat ja pääsisivät vaikuttamaan kasvatuksessa siinä määrin, kun on tarpeen. Nykyperheiden elämä on hyvin hektistä ja muutoksia tapahtuu paljon: muutto toiselle paikkakunnalle vaikuttaa kotipaikkakunnalla jo syntyneisiin ihmissuhteisiin, vanhempien avioero ja uudet puoliset, vanhempien pitkät työpäivät kodin ulkopuolella ja niin edelleen. Tämän kaltaiset muutokset saattavat painaa taka-alalle niitä asioita, jotka miellämme itsestään selviksi.

Pohjimmiltaan kiintymyssysteemin tarkoitus on suojella lasta vaaroilta. Pienen lapsen on huomattavasti helpompi lähteä tutkimaan ympäristöään, kun hän kokee olonsa siinä luottavaiseksi ja hänellä on vaaran uhatessa mahdollisuus palata takaisin turvallisen aikuisen luo. (Sinkkonen 2001, 33–34.) Sinkkonen (2001, 33) toteaa lapsen kiintyvän hoivaajansa aina jollakin tavalla. Mitä pienempi lapsi, sitä herkemmin hän aikuiseen turvautuu. Siinäkin tapauksessa, että hoiva on puutteellista ja lapsi tulee kaltoin kohdelluksi tai pahimmassa tapauksessa jopa pahoinpidellyksi. Sinkkonen ja Kalland (2001, 9) toteavat kiintymyssuhdeteorian osoittautuneen erityisen hyödylliseksi juuri niissä tapauksissa, joissa kiintymyssuhteet ovat katkenneet esimerkiksi syystä, että lapsi on kasvanut vaarallisissa tai turvatomissa olosuhteissa. Teokseen Isän kirja (2017) on haastateltu Mikkoa, joka toimii vaimonsa kanssa sijaisvanhempina viidelle sijoitetulle lapselle, kolmen biologisen lapsen lisäksi. Mikko tietää, että biologiset vanhemmat eivät ole lapselle aina paras vaihtoehto. Hän kertoo hakeneensa lapset heidän kodistaan tilanteesta, jossa lattialla oli lasinsiruja, pöydällä lääkkeitä. Lapset olivat tehneet asuntoon luistinradan astianpesuaineesta, samaan aikaan äidin rentoutuessa anniskeluravintolassa. *”Turha sanoa, että äiti haluaa aina lapsensa parasta. On äitejä, jotka eivät piittaa tai tahtotavat lapsilleen paha. Sanotaan, että lapsen paras paikka on aina kotona – ei, ei ole aina näin”*, Mikko toteaa. (Huttunen, Linjama & Riiheläinen 2017, 63–66.)

Myös turvallisena pidetty ympäristö voi vahingoittaa kiintymyssuhdetta. Esimerkiksi eroon joutuminen omasta vanhemmasta päivähoidossa luo mahdollisuuden vahingoittumiselle. Henkilökunnan pitäytyminen emotionaalisesti etäällä lapsesta hädän hetkellä, voi olla myös vahingollista. Kiintymysteorian edustama näkökulma siis poikkeaa perinteisistä päivähoitopedagogisista lähtökohdista. (Rusanen 2011, 17–18.) Syy jättää vastaamatta lapsen avunpyyntöihin voi johtua aikuisen omasta kokemuksesta tunnemuistissa tai omien vanhempien neuvoista. Suomalainen vanhempi saattaa usein pelätä, ettei lapsi pärjää myö-

hemmässä elämässä tai opi itsenäiseksi, jos hänen lohdunpyyntöihinsä aina vastataan. (Sinkkonen 2003, 30.) Bowlyn (1998, 77–78) mukaan kolmen vuoden iässä lapsi on valmis hyväksymään hoitajakseen vieraita henkilöitä. Samassa iässä lapsi alkaa kestää äidin poissaoloa ja luottaa siihen, että äiti palaa.

4.1 Lasten kiintymyssuhdemallit

Varhaislapsuuden aikana kiintymyssuhteet kehittyvät joko turvallisiksi tai turvattomiksi (Rusanen 2011, 57). Näitä kahta tyyppiä voidaan jakaa vielä tarkemmin neljään: turvallinen, välttelevä, ristiriitainen tai organisoitumaton kiintymyssuhde (Juusola 2017, 116). Seuraavaksi esitellään näitä neljää lapsen ja vanhempien välissä vaikuttavaa kiintymyssuhdemallia.

Turvallinen kiintymyssuhde mahdollistaa sosiaalisen ymmärryksen ja empatian kehittymisen sekä luo perustan myös moraalien kehittymiselle (Golding 2014, 54). Luottavainen eli turvallinen perusoletusmalli muodostuu, kun lapsen tarpeisiin vastataan toivotulla tavalla ja säännöllisesti. Lapsi oppii luottamaan saavansa apua aina kun hän sitä tarvitsee. Tämän luottamuksen myötä hän on myös valmis jakamaan omat tunteensa, aikuisen kanssa sellaisina, kun on ne kokenut. Tämä koskee tietysti myös kielteisiä tai negatiivisia tunteita ja uskallusta tuoda nekin esiin. (Mäkelä 2003, 30.) Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhempi on kaikin puolin hyvin rohkaiseva, antaa lapselle paljon myönteistä palautetta ja on läsnä (Juusola 201, 116). Hughesin (2011, 21) mukaan noin kahdella lapsella kolmesta on turvallinen kiintymyssuhde. Aikuisena, turvallisen kiintymyssuhteen kokenut henkilö, ei pelkää hylätyksi tulemista eikä rakkautta, vaan uskaltaa olla terveellä tavalla riippuvainen muista ihmisistä. Hänellä on yleisesti halu ja ennen kaikkea kyky solmia läheisiä ihmissuhteita. Hän pystyy kohtamaan ristiriitoja ja ratkaisee ne puhumalla. (Juusola 2017, 117.)

Turvattomia kiintymyssuhdemalleja on kolme. Näissä tapauksissa aikuinen ei vastaa lapsen hätään tai hänen tapansa reagoida on epäjohtonmukainen. Lapsi pyrkii etsimään jonkin tavan, joka saisi aikuisen hoivaamaan edes vähän. Jos esimerkiksi itku ei tuota toivottua tulosta, lapsi muuttaa käyttäytymistään passiiviseksi, hiljaiseksi tai syrjään vetäytyväksi ja pyrkii näillä keinoilla herättämään aikuisen huomion ja hoivan itseään kohtaan. (Rusanen 2011, 65.) *Välttelevä kiintymysmalli* on yksi turvattoman kiintymysmallin muoto. Tässä

mallissa lapsi saattaa näyttää ulospäin omillaan pärjäävältä ja itsenäiseltä, vaikka havainto onkin harhaanjohtava (Mäkelä 2003, 30). Lapsi ehkäisee omien tunteidensa ilmaisua, lakkaa vaatimasta, on alistuva ja oman onnensa varassa. Närkästynyt, torjuva, tunkeutuva ja kontrolloiva ovat adjektiiveja, joilla välttelevää kiintymysmallia edustavia vanhempia voisi kuvailla. (Golding 2014, 57.) Välttelevä kiintymysmalli voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsi joutuu ottamaan liian varhain ja liian paljon vastuuta perheen hyvinvoinnista. Esimerkiksi alkoholistivanhempien lapsi ymmärtää tai luulee, että hänen pitää olla vanhempiensa tukena, vaikka vanhemmista ei hänelle itselleen tueksi olekaan. (Sinkkonen 2001, 57.) Kun lapsi kasvaa hän voi olla hyvinkin saavutusorientoitunut ja emotionaalisesti itseriittäinen (Golding 2014, 57). Aikuisena ihmissuhteiden solmimisessa saattaa olla vaikeuksia ja juuri läheisyys on se asia joka saa suhteessa kavahtamaan (Juusola 2017, 117). Joskus ystävyys suhde voi mennä pilalle liian kontrolloinnin seurauksena. Perimmäisenä on ihmisen tunne siitä, että ei voi olla kyllin hyvä, jotta joku pitäisi hänestä. Välttelevän kiintymysmallin kokeneella itseluottamus ja omanarvontunto ovat olemattomia. (Golding 2014, 58.) Lapsuudesta alkanut omillaan pärjääminen ja avun kaihtaminen jatkuvat myös aikuisuudessa. Erityisesti stressaavissa tilanteissa yksinolo on erittäin suotavaa. (Juusola 2017, 118.)

Nimensä mukaisesti *ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa* vanhemman huolenpito on hyvin vaihtelevaa. Lapsen ja aikuisen tunnekommunikaatio on milloin negatiivista ja rankaisevaa ja kohta taas positiivista, jopa ylihuolehtimiseen asti. Aikuinen saattaa ripustautua lapseen tai toisaalta jättää tämän yksin täysin sattumanvaraisesti. (Mäkelä 2003, 31.) Vanhemman käytöstä voi selittää työstämätön suhde omaan lapsuudenkotiinsa. Tästä epäjohtonmukaisuudesta johtuen lapselle kehittyy useimmiten turvaton ja ristiriitainen kuva maailmasta. (Juusola 2017, 118.) Tässä mallissa lapsen paras strategia kiinnittää aikuisen huomio itseensä, on voimistaa omaa tarvitsevuuden viestiä äärimmilleen (Mäkelä 2003, 31). Tätä pakottavan käyttäytymisen malliksi kutsuttua tilannetta Golding (2014, 58–59) selittää seuraavalla tavalla: vanhemman yrittäessä rauhoitella tilannetta, lapsi pysyy vihasena. Ja kun taas aikuinen suuttuu lapselle, lapsi muuttuu avuttomaksi ja haavoittuvaksi. Aikuisen reagoidessa avuttomuuteen, lapsi muuttuu taas vihaiseksi. Aikuisena ihmissuhteita sävyttävät voimakkaat, ailahtelevat tunteet, omistushaluisuus, mustasukkaisuus, huomiontarve ja tarve saada kehuja. Piirteet ovat yhdistettävissä narsistisiin häiriöihin ja ongelmiin. (Sinkkonen 2001, 58.) Tapa reagoida ahdistukseen on puolisoon ripustautuminen (Juusola 201, 118). Jätetyksi ja nöyryytetyksi tuleminen pelko on kuitenkin niin suuri, että se estää aidon,

terveellä tavalla riippuvaisen suhteen toiseen henkilöön. On siis parempi hylätä toinen ensin, koska ristiriitaisen kiintymysmallin oppinut aikuinen uskoo tulevansa itse jätetyksi jossakin vaiheessa suhdetta joka tapauksessa. (Sinkkonen 2001, 58.)

Taulukko 1. Välttelevän ja ristiriitaisen kiintymyskäyttäytymisen vertailua (Golding 2014, 59).

Välttelevä kiintymyskäyttäytyminen	Ristiriitainen kiintymyskäyttäytyminen
Ennustettava	Arvaamaton
Kielellisesti etäännyttävä	Kielellisesti liittyvä
Muita miellyttävä	Itseään miellyttävä
Myötämielinen	Aggressiivisuus ja myöntymisen vaihtelevat
Etäännyttää menneen	Menneisyys ”pidetään palveluksessa”
Minimoidaan ongelmat	Korostetaan ongelmia
Kompulsiivisuus (pakonomaisuus)	Obsessiivisuus (pakkomielteisyys)
Varovainen	Provokatiivinen
Häpeä kääntynyt sisäänpäin, kiukku itse	Syy käännetty ulospäin, kiukku muihin
Varovainen, pitää varmuudesta	Ottaa riskejä

Viimeisenä mallina on kiintymyssysteemin poikkeava ääripää, jota kutsutaan monella eri termillä. Lähteistä löytyy termejä epätyypillinen, pelokas, jäsentymätön, disorganoitunut ja organisoitumaton kiintymysmalli. Vakiintunein vaikuttaa olevan viimeinen eli *organisoitumaton kiintymyssuhdemalli*. Tämä malli on havaittu vasta muita myöhemmin, koska alan tutkimus keskittyi aluksi lähinnä keskiluokkaiseen normaaliväestöön, jonka keskuudessa tätä ilmentymää ei esiintynyt. Organisoitumaton kiintymyssuhde syntyy, kun se aikuinen, jonka pitäisi olla lapselle turvan lähde, onkin vaarallinen. (Sinkkonen 2001, 59.) Lapsi joutuu kokemaan kasvuympäristössään väkivaltaa, joka voi olla henkistä, fyysistä tai seksuaalista (Juusola 2017, 118). Lapsen ahdinko on täydellinen, kun juuri se aikuinen, jota lapsi tarvitsisi rauhoittuakseen ja turvakseen, aiheuttaakin itse tuskan ja hädän. Juuri tästä pahoinpitelyyn altistavasta mallista on selvimmin osoitettuja esimerkkejä ei-geneettisestä periytymisestä. (Mäkelä 2003, 32–33.) Tästä syystä Mäkelä (2003, 33) kokee, etteivät pahoinpitelevät tai hylkivät vanhemmat toimi silkasta pahuudesta lasta kohtaan,

vaan heidän itsensä oppimien ja kokemiensa oletusmalliensa ohjaamina. Nämä oletusmallit antavat vääristyneen kuvan lapsen motiiveista. He kokevat lapsen vaatimukset vastenmielisinä, kohtuuttomina ja hänen protestina syytöksinä ja kiusantekona. (Mäkelä 2003, 33.) Lapsella ei ole strategiaa ratkaista pulmaa tätä läheistä, mutta väkivaltaista aikuista kohtaan. Siksi lapsen käyttäytyminen on hyvin organisoitumatonta. (Golding 2014, 70.) Lapsi voi reagoida fyysisesti hakkaamalla päätänsä lattiaan ilman mitään ymmärrettävää syytä ja toisaalta taas jähmettyä paikoilleen kuin patsaaksi. Pelko vanhempaa kohtaan näkyy lähestymisenä tätä, mutta katsomalla silti pois päin. (Sinkkonen 2001, 59.) Aikuisena, organisoitumattoman kiintymyssuhdemallin omaksunut henkilö, ei uskalla luottaa täysi keneenkään. Hän ei osaa puhua huolistaan, ei pyydä apua, eikä myöskään anna sitä muille. Olettamukset elämältä ovat hylätyksi tuleminen ja sekä muut toistuvat ikävät kokemukset. (Juusola 2017, 119.)

4.2 Isän rooli kiintymyssuhteessa

Suhteen luominen lapseen on pitkä prosessi, joka alkaa jo ennen lapsen syntymää. Jo vauvasta haaveillessaan tulevat vanhemmat luovat mielikuvia suunnitellusta lapsesta ja itsestään lapsen vanhempina. Moni pohtii suhdettaan omiin vanhempiinsa, heidän käyttämiään keinoja ja toimia olla kasvattajia, äiti ja isä. Tulevat vanhemmat hakevat samastumismallia ja karsivat samalla niitä puolia, joissa haluavat toimia itse toisin kuin heidän omat vanhempansa. Isälle tämä pohdinta tarkoittaa psyykkisen isyyden syntymisen alkamista. (Salo 2003, 47–49.) Salon (2003, 49) mukaan isyyteen sopeutumista auttaa tyytyväisyys omaan ammatilliseen tilanteeseen ja siinä tärkeän ammatillisen tavoitteen saavuttaminen onnistuneesti sekä tasapainoinen ja onnellinen suhde puolisoon. Nämä seikat helpottavat muodostamaan hyvän vuorovaikutussuhteen vauvan kanssa.

Kiintymyssuhteen kehittyminen alkaa heti lapsen syntymän jälkeen. Vauvan kiinnittyminen aktivoituu heti syntymähetkellä. Syntymähetkellä ensimmäinen parkaisu on hoivan laukaiseva tekijä, kun taas vastasyntyneen äänettömyys herättää suuren huolen. Ensimmäisistä elinpäivistään lähtien lapsi alkaa tuottaa strategioita, jotka tuovat äidin luotettavimmin lähelle. Pienellä vauvalla itku onkin aluksi ainut kiintymyskäyttäytymisen valikoimaan kuuluva keino. Lapsi on samanaikaisesti sekä aktiivinen etsiessään ihmistä johon kiinnittyä, mutta myös täysin avuton ja ympäristön armoilla. Kiinnittymisen motiivina on hengis-

sä säilyminen. Ei kuitenkaan ensisijaisesti fysiologiset tarpeet vaan turvallisuuden ja läheisyyden tarve ja se, miten lapsen tunteisiin vastataan. Tämä pitää muistaa pohdittaessa isän ja lapsen välistä suhdetta ja kiintymyksen syntymistä. Tietysti siis myös isän ja vauvan välille syntyy kiintymyssuhde, jos edellytyksenä oleva yhdessäolo ja lapsen tarpeisiin vastaaminen toteutuvat. Lapsen kiintymyssuhteet äitiin ja isään voivat toki olla erilaisia. (Sinkkonen 2001, 29–32, 50.) Lapsi siis muodostaa oman kiintymyssuhteen kumpaankin vanhempaan. Toisen vanhemmat heikkoudet voivat tulla korvatuksi hyvällä ja lämpimällä suhteella toiseen vanhempaan (Juusola 2017, 113). Esimerkiksi äidin etäisyyttä ja ailahtelevuutta voi kompensoida isän osoittama lämpö ja kiinnostus lasta kohtaan (Sinkkonen 2001, 51). Sinkkonen ja Kalland (2001, 8-9, 32) kuitenkin hieman kritisoivat Bowlbyn tarvetta painottaa liikaakin äidin tärkeyttä vauvan ja pienen lapsen elämässä. Korostus on toki selitettävissä 1950-luvulla vallitsevalla perhemuodolla. Kiintymyssuhdetutkijat alkoivat kiinnittää huomiota isään lapsen kiintymyksen kohteena 1970-luvun puolivälissä. Myönnettäköön silti olevan melko syvällä ihmisten ajattelutavassa sen, että vauva-aika on äidin reviiriä, ja isän vuoro tulee sitten kun lapsi kasvaa isommaksi ja alkaa harrastaa. Yhdessä harrastaminen ja erilaisten aktiviteettien parissa touhuaminen ovatkin yleisiä keinoja, joiden kautta miehet usein rakentavat isyyttään tai isäpuolen rooliaan. (Juusola 2017, 120–121.)

Kiintymyssuhteen perimmäisenä tarkoituksenahan on saattaa lapsi tutkimaan ympäristöään turvallisesti. Turvallinen kiintymyssuhde isän ja lapsen välillä auttaa lasta irrottautumaan äidistä ja itsenäistymään vaihe vaiheelta. Siinä missä lapsi, myös äiti tarvitsee erillisyytensä. Lapsen suosiminen toista vanhempaa tietyissä tilanteissa ei ole yhteydessä vahvempaan kiintymyssuhteeseen toista vanhempaa kohtaan, vaan kyse on lapsen normaalista kehityksestä. Uusperheessä kestää noin 3-5 vuotta jotta tunnesiteet vahvistuvat. Isä- ja äitipuolella on, ei vain ainoastaan oikeus, vaan myös velvollisuus luoda hyvä suhde uuden puolison lapseen tai lapsiin. Olisi tärkeää voittaa uusperheiden yleinen ongelma, ulkopuolisuus. Parhaimmillaan suhde isä- tai äitipuoleen jatkuu, vaikka suhde lapsen vanhempaan päättyisikin. Tämä on merkki onnistuneesta kiintymyssuhteesta. (Juusola 2017, 120–123.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymys

Tutkimus paneutuu vain yhteen tutkimuskysymykseen. Tarkoitus on selvittää, *minkälaisia isähahmoja esiintyy suomalaisissa lasten kuvakirjoissa 2000-luvulla?*

Tutkimuskysymys on hyvin laaja, joten analysoinnin helpottamiseksi keskitytään varsinaisen tutkimuskysymyksen rinnalla kahteen tarkentavaan kysymykseen, jotka ovat hyvin selkeästi esillä teoriaosuudessa.

Millaisia isätyyppejä aineistosta nousee esiin?

Miten lasten ja isähahmojen väliset kiintymyssuhdemallit ilmenevät aineistossa?

5.2 Aineistonkeruu

Kandidaatin tutkielmaa tehdessäni, otin yhteyttä paikalliseen kirjastoon ja pyysin heiltä apua aineistonkeruuta varten. Tätä hyväksi havaittua keinoa ja avulialta alan ammattilaisia pyysin avukseni myös tätä tutkimusta varten. Lähetin joulun alla, vuonna 2016, sähköpostia Rauman kaupunginkirjastoon ja sain vastaukseksi listattuna 47 aiheeseen sopivaa kuvakirjaa. Aineiston laadulla oli neljä kriteeriä: isähahmon tuli esiintyä kirjassa merkittävässä roolissa, kirjan piti olla lapsille tarkoitettu kuvakirja, kirjoittajan oltavan suomalainen ja teos oli julkaistu 2000-luvulla. En tietenkään sanellut kirjastoihin näin tarkkoja määritelmiä, vaan suoritin karsinnan kirjat luettuani. Kotikaupunkini Forssan kaupunginkirjastoon olin ottanut yhteyttä jo aikaisemmin samana syksynä. Myös heiltä sain melko kattavan listan 2000-luvun lasten kuvakirjoista, jotka sopivat aiheeseeni. Teoksia oli listattuna 31 kappaletta. Luettavaa oli paljon, vaikka listoista löytyikin yhteneväisyyksiä. Käyttäessäni kirjaston palveluita suurena osana aineistonkeruutani, koen saaneeni haalittua itselleni laadukkaan ja kattavan aineiston.

Teoksia lukiessani käytin apuna Forssan kaupunginkirjaston lainauspalveluita. Lainasin jokaisen heiltä löytyvän teoksen, joita minulla oli kahdesta eri paikasta listattuna. Lisäksi

kävin ahkerasti läpi uutuushyllyä, josta löysin lisää tutkimukseeni liittyviä, uusimpia vuonna 2017 julkaistuja teoksia. Seuraavan otsikon alla esittelen lyhyesti valitsemani aineiston. Analyysi kohdassa käyn tarkemmin läpi perusteluja tutkimukseen valikoituneille kirjoille.

5.3 Tutkimusaineisto

Isä, rakennetaan maja! 2004. Markus Majaluoma. Kuvitus: Markus Majaluoma.

Markus Majaluoman kirjoittamassa ja kuvittamassa Isä-sarjassa seikkailee Ruusumäen perhe ja heidän naapurinsa herra Putkela. Ruusumäen perheen äiti tekee paljon töitä ja on usein työmatkoilla. Isä Pentti Ruusumäki huolehtii paljolti perheen arjesta ja heidän kolmesta lapsestaan Ossista, Väinöstä ja Annmarista. Isä ja lapset touhuavatkin yhdessä todella paljon eikä kummalluksilta voida tässäkään kirjasarjassa välttyä. Seuraavaksi esiteltävän Pietu-kirjan tavoin, myös Ruusumäen perhe alkaa rakentaa majaa kuin vahingossa, isän puhelimessa antaman epäselvän kehotuksen perusteella. Isän töistä tullessaan lapset ovat tyhjentäneet talon tavaroista, jotka on koottu pihalle Plinkkilän kaatopaikaksi. Pihalle ilmestyneen taideteoksen innoittamana herra Putkela saa ajatuksen oikeasta majasta. Miehet alkavat rakentaa majaa niin suurella innolla, että unohtavat lapset aivan tyystin. Kyllästyneet lapset päättävät rakentaa itselleen ihan oman majan, joka on lopulta huomattavasti nopeampi toteuttaa, siitä tulee paljon kestävämpi ja käytännöllisempi. Markus Majaluoman hauska, ilotteleva teksti ja täyteläiset kuvat luovat yhdessä humoristisen kokonaisuuden.

Pietu ja viidakon valtiias. 2005. Vesa Löhönen. Kuvitus: Jukka Laukkanen.

”Pietu ja Ytte-Mytte ovat parhaat kaverit.” Näillä sanoilla alkavat kaikki Löhösen Pietu-kirjat. Pietun äiti harrastaa paljon. Hän on käynyt Höpperövaara-kippo Oy:n palkintomatkalla kippotehtaalla ja nyt hän on tilkkutäkkikerhon yhteisellä sauvakävelyllä. Iskä innostuukin usein touhuamaan poikien kanssa yhtä ja toista äidin poissa ollessa ja projektit harvoin päättyvät kovin hyvin. Tämän kerran puuhana on majan rakennus. Pietun mukaan iskällä on joskus tapana puhua kuin ei olisi alaleukaa ollenkaan. Iskä on kova kehuskelemaan nuoruuden kertomuksillaan, joista ei ole totta kuin toinen puoli. Majan rakennuksen yhteydessä iskä onnistuu taas puijaamaan lapsia ja puhumaan suut ja korvat täyteen pupua. Kun hän majasta pudottuaan, pelkkään leopardihuiviin pukeutuneena, joutuu sairaalaan, myöntää hän puheidensa olleen taas pelkkää mielikuvituksen tuotetta. Pietu-kirjat ovat todellisia hyvän mielen kirjoja. Löhönen viljelee kirjoissaan hersyvää huumoria lasten

lisäksi myös aikuisille ja Laukkasen kuvitus on suurta, yksinkertaista ja helposti tulkittavaa.

Niko – lentäjän poika. 2008. Hannu Tuomainen. Kuvat elokuvasta Niko – lentäjän poika.

Kirja kertoo pohjoisessa lapsissa, Kotolaaksossa asustavasta poropoika Nikosta, joka uskoo isänsä olevan yksi maailmankuuluista Joulupukin Lentojoukkojen poroista. Nikon suurin haave on tulla isänsä kaltaiseksi ihailluksi lentäjäsankariksi. Isänsä jota hän ei ole koskaan tavannut. Niko ei myöskään osaa lentää, vaikka lentokyvyn kerrotaan periytyvän isältä pojalle. Nikon lähdettyä harjoittelemaan lentämistä Kotolaakson ulkopuolelle, hän johdattaa ilkeän Mustan Suden laumoineen kotilaumansa kimppuun. Lauman syyttelyistä loukkaantunut Niko päättää jättää lauman ja etsiä isänsä. Liito-orava Julius lähtee hänen seurakseen pitkälle matkalle. Vaikka Julius on itse arka ja kömpelö, hän on aina auttanut Juliusta ja suojellut tätä kuin omaa poikaansa. Alkaa hurja seikkailu pohjoisen erämaan halki määränpäänä Korvatunturi ja Joulupukin Lentojoukot. Niko – lentäjän poika perustuu saman nimiseen Hannu Tuomaisen ja Marteinn Thorissonnin käsikirjoittamaan elokuvaan.

Osmo nalle ja isän erehdys. 2011. Pirjo Arvola & Pekka Arvola. Kuvitus Johanna Sarajärvi.

Iltapalalla äiti-Nalle huokailee ja napsuttelee tassunkynsiään pöytää vasten. Hän tekee niin aina kun on hermostunut. Huoli johtuu isä-Nallen pitkään jatkuneesta työttömyydestä ja siitä johtuvasta taloudellisesta ahdingosta. Auttaakseen perhettään isä-Nalle osallistuu Hunaja & Lohipoikien herkkupuodin ryöstöön. Varkaat on kuitenkin nähty ja poliisit tulevat seuraavana aamuna noutamaan isä-Nallen kotoa vankilaan. Lohduttomalta tuntuvan surun murtamina äiti-Nalle ja pikku-Osmo varaavat tapaamisen Apu-tädin luokse. Apu-tädin avulla arki helpottuu. Kun isä-Nalle lopulta pääsee pois vankilasta, hänellä on mukanaan hauska yllätys. Teos tarjoaa mahdollisuuden pohtia lapsen kanssa elämän arvoja, inhimillistä erehtyväisyyttä ja pelottavan aiheen äärellä elämistä ja siitä selviämistä. Osmo nalle ja isä erehdys on ensimmäinen suomalainen kuvakirja, joka käsittelee aihetta vankiperheiden lasten näkökulmasta.

Vauvaperhe matkustaa. 2016. Ville Hytönen. Kuvitus Matti Pikkujämsä.

Eräänä päivänä Herra Vauva, Rouva Vauva sekä heidän lapsensa Teinivauva ja Pikkuvauva päättävät matkustaa junalla Helsinkiin ostosreissulle. Matkalla he tutustuvat junan turkulaiseen henkilökuntaan ja perillä Senaatintoriin, helsinkiläiseen taksikuskiin, Mäkelän-

rinteen uimahalliin sekä Kaisaniemen kasvitieteelliseen puutarhaan. Vaikka kertomuksen hahmot ovatkin vauvoja, ovat silti roolit hyvin selkeät. Äiti toimii äidin tavoin, isä tekee päätöksiä ja tietää paljon, ainakin omasta mielestään. Perhemuoto on myös hyvin perinteinen ja keskiarvoinen: kaksi aikuista, kaksi lasta. Näkökulma on uusi ja hauska ja Pikku-jämsän lapsekas kuvitus antaa kertomukselle vielä lisää perspektiiviä.

Amos ja sumupuu. 2017. Ilja Karsikas. Kuvitus: Ilja Karsikas.

Amoksen isä on ollut ja pitkään väsynyt ja tekee paljon töitä. Eräänä aamuna isä onkin kadonnut ja keskellä hänen työpajaansa huojuu suuri puu. Amos hakee apuunsa isoisan, joka tunnistaa puun sumupuuksi. "Minäkin olen kerran eksynyt sumupuuhun", myöntää isoisa. Siksi isoisällä on varusteita, joiden avulla isän etsintä helpottuu. Amos, isoisa ja maailman paras vainukoiru Nuusku päättävät kiivetä ylös puuhun ja tuoda isän takaisin kotiin. Amos ja sumupuu on kirja, joka kertoo lapsentasoisesti vanhemman sairastumisesta masennukseen. Ilja Karsikas itse kertoo sanan sumupuu olevan anagrammi sanasta uupumus.

6 AINEISTON ANALYSOINTI

6.1 Sisällönanalyysi

Kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kuvakirjojen sisältö ja sanoma heijastavat jollain tavalla lasten ja heidän perheidensä arkea, siinä kohdattuja iloja ja haasteita. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana voidaankin pitää juuri todellisen elämän kuvaaminen (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullisella tutkimuksella on paljon lajeja. Tässä tutkimuksessa on kyse valmiista aineistosta, jota ei alun perin ole tarkoitettu tutkimuskäyttöön. Tällöin aineistoa analysoidessa on oivallista käyttää sisällönanalyysia. Menetelmällä sisällönanalyysi, dokumentteja voidaan tutkia systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumenteiksi voidaan lukea esimerkiksi kirjat, artikkelit, päiväkirjat, kirjeet, haastattelut ja raportit. Miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali voidaan nimetä dokumentiksi. Sisällönanalyysia käyttäessä ollaan kiinnostuneita erityisesti tutkimusaineistossa esiintyvistä kielestä ja sen piirteistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Sisällönanalyysi on siis tekstianalyysia, joka sopii hyvin myös täysin strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysia käyttäen tutkittavaa materiaalia on tarkoitus tiivistää ja järjestää selkeään muotoon menettämättä sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää hyvin yleisesti laadullista tutkimusta tehdessä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91, 103–104, 108.) Vaikka kyseessä on lasten kuvakirjat, tässä tutkimuksessa keskitytään tutkimaan pelkkää puhuttua ja käytettyä kieltä ja erityisesti siinä esiintyviä adjektiiveja, isän toimintaa ja olotilaa kuvaavia sanoja sekä vuorovaikutukseen liittyvää sanastoa.

Laadullinen analyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen analyysiin ja teorialähtöiseen analyysiin. Tässä tutkimuksessa on viitteitä teorialähtöisestä analyysistä. Tämä tutkimus ei kokonaisuudessaan nojaa mihinkään tiettyyn teoriaan, mutta aineiston analyysia ohjaa kuitenkin valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys, joka muodostuu hyvin vahvasti isyyden, isätyyppien ja kiintymyssuhdeteorian ympärille. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–97.) Teoria on lopulta päämäärä, mutta se on myös väline. Yksittäisistä aineiston osista tehdään havaintoja ja edetään kohti yleistettävää näkemystä. Toisaalta teoria on väline, jonka avulla aineistosta tehdään tulkintoja ja jonka avulla näitä tulkintoja voidaan esittää tieteellisessä muodossa. (Eskola & Suoranta 2008, 83.) Ennen tutkimuskysymykselle ase-

tettuja apukysymyksiä analysointia oli vaikea aloittaa, koska tutkimuskysymys itsessään oli liian laaja. Juuri tämä on puhtaasti aineistolähtöisen analyysin ongelma. On vaikea tietää mitä aineistosta tulisi etsiä, jos siihen ei sovi ottaa minkäänlaista näkökulmaa (Eskola & Suoranta, 152). Apukysymykset ja teoria nostaminen esiin selkeytti analyysin etenemistä.

6.2 Analyysin kulku

Teoksessa Tutki ja kirjoita (2014) analyysivaihe todetaan vaikeaksi, koska vaihtoehtoja on niin paljon. Kaikessa yksinkertaisuudessaan valitun analyysitavan tulisi vastata tutkimuskysymykseen parhaiten. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 224.) Itse aloitin aineiston analysoinnin lukemalla kirjoja moneen kertaan läpi. Vasta luettuani kaikki kirjat ja tehtyäni niistä pääpiirteiset havainnot, päätin, mitkä kirjat otan mukaan tutkimukseen. Eskola ja Sarajärvi (2008, 151) korostavat juuri samaa ajatusta. Aineisto pitää tuntea perinpohjaisesti ja sitä on syytä lukea useampaan kertaan. Yritin valita kirjoja pitkin 2000-lukua. Hain kirjoista tarkoituksella vaihtelevuutta. Halusin, että jokaisessa tutkimukseen mukaan valitussa kirjassa esiintyisi erilainen isähahmo. Halusin myös isän roolin olevan kirjassa merkittävä, joko äidin rinnalla tai täysin ilman äitiä. Valinnan loppuvaiheeseen päätyi hieman yli kymmenen kirjaa, joista valitsin tutkimukseen kuusi kirjaa. Näiden kuuden teoksen pohjalta en tietenkään voi antaa läpileikkausta lasten kuvakirjallisuudessa esiintyvistä isähahmoista. Tarkoitus on esitellä kyseisissä, valikoituneissa kirjoissa esiintyviä isähahmoja.

Avioeroon liittyvä kuvakirjallisuus jäi puuttumaan täysin ja sitä mietinkin pitkään. Loppuvaiheessa ”hyviä” erokirjoja oli ehdolla kaksi, mutta kuvailevapuhe isästä tai eron tekeminen äitiin oli hyvin vaikeaa. Erokirjoissa paneuduttiin itse tilanteeseen ja sen ratkaisuun sekä kirjan lapsen tuntemuksiin. Ei siis niinkään eron aikuisiin osapuoliin ja eroon johtaneisiin syihin. Kuvakirjoissa joita luin, eroon tarvittiin aika kaksi tasavertaista aikuista. Sateenkaariperheet olivat toinen malli, jonka olisin teorian pohjalta halunnut ottaa mukaan tutkimukseeni ja eräs Tittamari Marttisen teos Ikioma perheeni (2014) olikin listattuna jopa tähän tiedostoon asti. Kuitenkin huomasin sen olevan enemmänkin kertomus erilaisista perhe malleista. Kirjan lapsella on kaksi äitiä, jolloin isän ja isyyden kuvaus jää hyvin vähäiseksi. Kirjan sanoma on enemmänkin opetuksellinen ja kuvaileva, kuin vanhemmuuden malleja selittävä.

Päätettyäni lopullisen aineiston aloin litteroida sitä. Vaikka kyseessä oli alun perinkin kirjoitetussa muodossa oleva aineisto, halusin litteroinnilla helpottaa sen käsittelyä ja erilaisten huomioiden merkitsemistä. Aineiston litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta. Ennen litterointia pitää kuitenkin tietää, minkälaista analyysia aiotaan tehdä ja mihin asioihin tulee kiinnittää litteroinnissa erityistä huomiota (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 222.) Itse en litteroinut kaikkia kirjoja kokonaisuudessaan, vaan keskityin kohtiin, joissa isä esiintyi tai hänestä puhuttiin. Etsin tekstistä seuraavia asioita: isän luonnetta ja hänen toimintaansa kuvaavia adjektiiveja, isän ja lapsen välistä toimintaa kuvaavia kohtia ja sukupuolirooleja esiin nostavia kohtia. Kirjoitin havainnot tulosteeseen käsin ja käytin värillisiä yliviivaustuksia oleellisia kohtia ja sanoja korostaakseni. Näiden huomioiden pohjalta aloin koota tutkimuksen tuloksia. Tekstejä läpi käydessäni, pidin koko ajan mielessä tutkimuskysymykselle asettamani apukysymykset.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Isähahmoja kuvaileva sanasto

Kaikissa aineiston kirjoista, isiä ei suoranaisesti kuvailla adjektiivein. Isähahmojen teot ja heidän tyyliinsä puhua antaa lukijan toki olettaa ja ymmärtää hahmolta tietynlaista luonnetta ja mentaliteettia. Analyysissa on pohjimmiltaan kyse tutkijan tekemistä tulkinnoista. Varsinkin kun tutkimuskohteena on kirjallisuus. Näitä tulkintoja tekemällä aineistoon on saatu lisää syvyyttä ja enemmän tuloksia. Taulukkoon on siis kirjattu nämä niin sanotusti tulkitut adjektiivit. Seuraavaksi esitellään tästä esimerkkejä. Kirjassa Osmo nalle ja isän erehdys (2011) isä sanoo: *”Tein kyllä elämäni suurimman virheen.”* Tästä lukija voi olettaa hänen katuvaan tekojaan eli olevan katuva. Kirjassa Amos ja sumupuu (2017) ei suoranaisesti mainita ominaisuuksia uupunut tai masentunut, mutta moni kiertoilmaisu ja kirjassa kuvailtu kohta antavat lukijalle kuitenkin hyvin selkeän kuvan isän mielentilasta.

Aamulla isää ei löydy mistään. Keskellä työpajaa huojuu jättimäinen puu. Puun oksia peittävät omituiset pilvenhattarat.

”Minäkin olen kerran eksynyt sumupuuhun”, isoisa kertoo.

”Isä on niin väsynyt, ettei hän taida tietää, onko päivä vai yö”, isoisa tuumi.

Isiä ja heidän toimintaansa kuvaavat adjektiivit on luokiteltu karkeasti neljään ryhmään: positiiviset, negatiiviset, neutraalit ja määrittelemättömät adjektiivit. Kaikkiaan aineistosta voi löytää ja tulkita 63 isähahmoa suoraan kuvaavaa adjektiivia. Näistä yli puolet eli 32 adjektiivia on luokiteltu positiivisiksi. Näistä kuusi liittyy ulkonäön kuvailuun. Negatiivisessa sävyssä isähahmoja kuvaavia sanoja on 19. Moni adjektiivi kuvaa isän hetkittäistä mielentilaa. Kyse ei siis välttämättä ole isän omaavasta, negatiivisesta luonteenpiirteestä. Neutraaleja tai määrittelemättömiä adjektiiveja on yhteensä 12. Adjektiiveja luokitellessa on otettu huomioon asiayhteys, jossa sana esiintyy sekä kirjan yleisen luonteen. Esimerkiksi sana työtön, voidaan luokitella myös määrittelemättömäksi adjektiiviksi. Tutkitussa teoksessa, Osmo nalle ja isän erehdys (2011) työttömyys on kuitenkin juuri se asia, joka lopulta johtaa aiheuttamaan perheelle vaikeuksia ja suurta surua. Tästä syystä sana työtön on luokiteltu negatiiviseksi adjektiiviksi.

*Osmo kyllä arvasi, mistä murheellinen tunnelma johtui. Isä-nalle oli ollut **pitkään kotona ilman työtä**. Pikku-Osmo tiesi, että kun ei ole työtä, ei saa rahaa. Kun ei ole rahaa, ei voi ostaa hunajaa leivän päälle.*

Sana suurisarvinen on luokiteltu positiiviseksi adjektiiviksi, koska se on piirre joka saa pojassa aikaan suurta ihailua isäänsä kohtaan kirjassa Niko lentäjän poika (2008).

*Niko katsoi ihaillen lihaksikasta, **suurisarvista** lentäjäsankaria: hän tapasi sittenkin oikean isänsä!*

Sana jännittynyt on myös luokiteltu positiiviseksi adjektiiviksi, koska kirjassa Vauva perhe matkustaa (2016) isävaiva on kutkuttavasti, mukavalla tavalla jännittynyt odottaessaan uutta asiaa.

*Isävaiva oli niin tohkeissaan, että pärisytti sylkikuplia suustaan. ”Nyt **jännittää**”, isävaiva sanoi ja hieroi ohutta pellavatukkaansa.*

Tämän karkean ja yksinkertaisen luokittelun pohjalta voidaan tehdä aineistosta ensimmäinen huomio: isähahmoja kuvataan 2000-luvun lasten suomalaisissa kuvakirjoissa enimmäkseen positiivisin adjektiivein. Ominaisuudet lempeä, isällinen, lohduttava, kannustava, huolehtivainen ja rakastava, joka esiintyy kahdessa kirjassa, ovat kaikki piirteitä, joita toivoisi kaikissa isähahmoissa esiintyvän. Tutkimuksen kirjat luovat isistä läsnä olevan, osallistuvan ja hassuttelevan kuvan. Markus Majaluoman Isä, rakennetaan maja (2004) kirjan isä, viljelee naapurin miehen kanssa leikkimielistä huumoria lapsiinsa liittyen.

Naapurin herra Putkela oli leikkaamassa pensasaitaa. Hän hämmästeli Ruusumäen tavarakasaa.

”Aiotteko pitää huutokaupan?””, hän kysyi.

*”Kyllä vain”, isä puuskahti. ”**Ensin myydään tavarat ja sitten myydään lapset. Paljonko tarjotaan?**”*

”Mitä?””, isä huusi. ”Kuulkaahan lapset...”

”Mulla on kakkahätä”, sanoi Annmari. ”Tuu itä pyyhkimään!”

*”**Ei, ei nyt voi olla kakkahätä**”, isä ähkyi. ”**Vastahan sinä eilen kävit...**”*

Samaissa kirjassa on muutenkin paljon sisältöä ja huumoria, joka viihdyttää aikuista lukijaa. Hermoromahduksen partaalla, piikikkäiden kommenttien takana on kuitenkin aidosti lapsistaan välittävä isä, joka haaveilee kotiin tullessaan lastensa lämpimästä vastaanotosta.

*”En enää ikinä moiti teitä. En ikinä kiellä ostamasta sahanpuruja. **Minä rakastan teitä, ja olen teistä niin ylpeä.**”*

*Isä juoksi kotiin. Hän tarttui ovenkahvaan ja tunsu jo kolmen pienen **sydänsä** pusut poskillaan. Hän kuuli korvissaan lasten huudon: ”**Hurraa, isä on paras!**” Annmari huuttaisi tietysti: ”Hullaa, itä on palat!”*

Aineistosta Niko lentäjän poika (2008) sisältää tutkimuksen kirjoista eniten isän ulkonäön kuvaamista.

***Komea** lentäjäsankari ja äiti olivat aikoinaan viettäneet muutaman ikimuistoisen hetken yhdessä --.*

*Niko katsoi ihaillen **lihaksikasta, suurisarvista** lentäjäsankaria: hän tapasi sittenkin oikean isänsä.*

Mielenkiintoista on havaita, että kirjassa Niko lentäjän poika (2008), ulkonäköön liittyvät adjektiivit ovat ainoat positiiviset adjektiivit joilla Nikon biologista isää Raavasta kuvailaan. Kaikki luonteenpiirteisiin tai isähahmon tekemisiin liittyvä kuvailu on vähäistä tai jokseenkin negatiivista. Sen sijaan liito-orava Juliuksen, psykologisen isähahmon, kuvailu on hyvin kaunista ja positiivista.

*Vaikka Julius oli itse arka ja kömpelö, hän oli aina **auttanut ja suojellut** Nikoa **kuin omaa poikaansa**. Jaksoipa Julius vielä **kannustaa** Nikoa tämän lentoharjoituksissakin, jotka totta puhuen olivat useimmiten pelkkää putoamista ja lumihankeen mätäkämisen harjoittelua.*

Kirjoissa esiintyvistä negatiivisista adjektiiveista vain murto-osa on pysyviä ominaisuuksia. Isän väsymys ja uupumus teoksessa Amos ja sumupuu (2017) on selkeästi kaikista pitkäkestoisin negatiivinen ominaisuus, jolla on selkeä vaikutus isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Toisaalta vajavainen suhde omaan isään, voimistaa lapsen ja isoisan välistä suhdetta. Voi myös todeta, että kirjan aihe vaikuttaa siihen, miten isähahmoa kuvataan. Vankilaan joutuvasta isä-Nallesta ja hänen perheestään kertova teos Osmo nalle ja isän erehdys (2011), sisältää eniten isää negatiivisessa mielessä kuvaavaa sanastoa.

*Isä istui **synkkänä** kuin Mustanmetsän Kalliorotkot.*

*Osmo kyllä arvasi, mistä murheellinen tunnelma johtui. Isä-nalle oli ollut pitkään **kotona ilman työtä**.*

”Senkin **velli**housu, jos et tule mukaan, jäät ilman lohta ja hunajatyynyreitä...”

Taulukko 2. Isiä kuvailevia adjektiiveja

Positiiviset adjektiivit	riemastunut, innostunut, päättäväinen, jännittynyt, kekseliäs, kohtelias, antelias, liikkunut, katuvaaninen, rakastava, lempeä, hauska, osallistuva, vitsikäs, suostuvainen, lapsekas, kiitollinen, suuri, vahva, maailmankuulu, auttavainen, suojeleva, kannustava, komea, huolehtivainen, lihaksikas, urhea, hassunnäköinen, lohduttava, rohkea, luotettava, isällinen, suurisarvinen
Negatiiviset adjektiivit	väsynyt, uupunut, masentunut, synkkä, työtön, valehteleva, levoton, ärtynyt, vaivautunut, hämmentynyt, väärinymmärretty, hätäntynyt, kauhistunut, epätoivoinen, pelokas, surullinen, kiireinen, pinnallinen, pettynyt
Neutraalit adjektiivit	tietäväinen, asiantunteva, mukavuudenhaluinen, pieni
Määrittelemättömät adjektiivit	ponteva, rehvakas, ikävöivä, itsevarma, liioitteleva, arka, kömpelö

7.2 Tutkimusaineiston isätyypit

Varsinaiselle tutkimuskysymykselle on asetettu kaksi apukysymystä. Ensimmäinen tarkentava kysymys on: *millaisia isätyyppejä aineistosta nousee esiin?* Teoriaosuudessa on esiteltyä 14 isätyyppiä. Huttunen (2000) esittelee kolme isyyden tasoa: biologisen, sosiaalisen/ juridisen ja psykologisen isyyden. Vuori (2004) jaottelee isyyden tasa-arvoiseen, hoi-vaavaan, valintoja tekevään ja maskuliiniseen isyyteen. Juvakkan ja Viljamaan (2002) isä-

tyypit nojaajat luonteenpiirteisiin ja ominaisuuksiin: pehmoisä, ajattelijaisä, kurinpitäjaisä, välinpitämätön isä, kivaisä, kilpailijaisä ja uraisä. Aineiston isien roolit eivät välttämättä ole täysin jaottelun omaisia, mutta olen pyrkinyt etsimään kaikista kolmesta jaottelutavasta, vähintään yhden kutakin isähahmoa parhaiten kuvaavan tyyppin.

Tutkimuskohde 1:

Markus Majaluoman (2004) teoksessa esiintyvä Pentti Ruusumäki on kolmen lapsensa biologinen, sosiaalinen, juridinen sekä psykologinen isä. Hän tekee paljon töitä, joka aiheuttaa hieman hajamielisyyttä lasten hoidon suhteen. Kuitenkin äidin poissa ollessa tasavertainen isä hoitaa lapset ja muut perhevelvollisuudet oman työnsä ohella.

Eräänä kauniina iltapäivänä isä, Pentti Ruusumäki, istui työpaikallaan papereiden parissa. Yhtäkkiä puhelin soi.

”Isä, koska sinä tulet kotiin?”

”Mitä? Onko kello jo neljä? Voihan kehveli, Juoksenpa heti kotiin. Leikkikää lapset sillä aikaa jotain oikeinkivaa.”

Pentti on kivaisä, joka lasten aiheuttamasta alkujärkytyksestä selvittyään tempautuu mukaan lasten leikkeihin. Hän kyllä toruu lapsia ja kyseenalaistaa heidän tekemisiään, mutta tyyli on kuitenkin niin lämmin ja leikkisä, etteivät lapset osaa ottaa palautetta pahalla. Kivaisä Pentti innostuu lasten aloittamasta majaleikistä niin suuresti, että käyttäytyy hetkellisesti jopa hieman vähättelevästi ja työkeästi lapsia kohtaan. Lopulta hän kuitenkin tukeutuu lastensa apuun ja osoittaa heille pyyteetöntä rakkautta kera anteeksipyyynnön.

”Väistykäähän”, isä puhisi lapsille. ”Olettekos te nyt vähän tiellä?” Lapset vetäytyivät majan nurkkaan istumaan.

”Voidaanko me auttaa?”, Ossi kysyi.

”Tässä ei nyt juuri ole sellaista hommaa, jonka voisi lapsille antaa”, vastasivat isä ja Putkela.

”Ah ja voi taivaan pelastus. Jos en olisi pudonnut teidän purukasaanne, niin minun olisi käynyt hullusti. En enää ikinä moiti teitä. En ikinä kiellä ostamasta sahanpuruja --.”

Tutkimuskohde 2:

Pietun isä on hänen biologinen, sosiaalinen, juridinen sekä psykologinen isänsä. Pietu ja Viidakon valtias (2005) kirjassa isää kuvaillaan tasa-arvoisena isänä. Perheen äiti harrastaa paljon, jolloin isä jää kotiin huolehtimaan lapsesta. Toki kyseessä on jo hieman vanhempi poika, joka ei tarvitse aivan tauotonta vahtimista touhutessaan kaverinsa Yttemyksen kanssa. Pietun isä on paljon touhuava kiva isä, jonka luonteeseen sekoittuu ripaus tervettä välinpitämättömyyttä isää. Sohva houkuttaa toisinaan enemmän kuin lasten hoitoon liittyvät velvollisuudet.

*”Iik-kää, voidaanko rakentaa maa-jaa”, Pietu huutaa ulkoa isälle, joka on juuri asettunut loikoisaan asentoon sohvalle odottamaan formulälähtönsä alkamista.
”Keksikää jotain muuta”, isä ehdottaa. Vastaavan mestarin toimi ei juuri nyt houkuttaisi häntä.*

*Isälle suunnitelma antaa kotvan aikaa seurata moottoriurheilua. Juuri kun isä on asettumassa pitkäkseen, hän huomaa ikkunasta poikien touhut.
”Ei, ei, ei saa puunkylkeen hakata nauvoja!”, isä huutaa ja juoksee majantekotyömaalle.
”Mutta kun...”, kaverukset katsovat isää hämmentyneinä.
”Ei mitään muttia! Minä tulen tekemään sen majan”, isä sanoo päättäväisesti.*

Pentti Ruusumäessä, Herra vauvassa ja Pietun isässä on paljon samaa. He ovat kaikki hyvin päättäväisiä ja tietäväisiä miehiä, jotka haluavat osallistua tekemiseen lastensa kanssa, ja toisinaan tempautuvat mukaan leikkeihin jopa liiaksi. Näin käy myös Pietun isälle, joka alkuun ei ollut kiinnostunut majan rakentamisesta lainkaan. Pietun isä on myös kova tarinankertoja, jonka juttuja kuunnellessa ei kaikkea pidä ottaa täytenä totena.

*”Eikä Tarzan vielä mitään siihen nähden, kun meikäläinen oli nuori”, isä aloittaa.
”Kerrankin jouduin sylipainiin karhun kanssa! Oli paha paikka ja otin otsosta sellaisen otteen, että siltä pääsi itku ja se alkoi vullottaa, josko lopetettaisiin nujuaminen.”
”Isä, taidat narrata. Eihän karhut osaa puhua”, Pietu sanoo.
”Ei niin, mutta tämän oli pakko!”, isä toteaa totisesta naamasta.*

Tutkimuskohde 3:

Kuvakirjassa Niko lentäjän poika (2008) poropojalla on kaksi isää. Liito-orava Julius ei ole pojan biologinen, sosiaalinen tai juridinen isä. Sen sijaan isyyden vaikein taso eli psykologinen isyys toteutuu Juliuksen ja Nikon välillä. Tarinan edetessä suhde näiden kahden välillä lujittuu entisestään ja molemmat ymmärtävät suhteen ainutlaatuisuuden ja tärkeyden,

Raavas kysyi, lähtisikö Niko heidän mukaansa. Hetkeäkään epäröimättä Niko pudisti päätään ja asteli Juliuksen vierelle. Niko kertoi etsineensä isäänsä Korvatunturilta, mutta vasta siellä käytyään hän oli ymmärtänyt, että hänellähän oli ollut isä vierellään koko ajan. Julius oli aina tukenut häntä, auttanut ja lohduttanut kun oli sen aika ja pitänyt hänestä huolta kuin vain oikea isä voi.

Julius on hyvin hoivaava isä. Tietyt kuvatut ominaisuudet tekevät hänestä jopa pehmoisän kaltaisen. Hän on huolehtivainen, auttavainen ja kannustava. Häntä kuvataan kirjassa kymmenellä positiivisella adjektiivilla. Julius lähtee pojan mukaan etsimään tämän biologista isää. Huolimatta Nikon pahasta mielestä ja pettymyksen purkamisesta Juliusta kohtaan, liito-orava uhmaa oman henkensä pojan pelastaakseen ja pysyy tämän rinnalla.

Julius yritti lohduttaa poikaa: kun he pääsisivät kotilauman luokse, kaikki tuntuisi taas paremmalta. Niko kimpaantui: hän ei halunnut kotiin, kukaan ei pitänyt hänestä kuitenkaan. Niko tuijotti vihaisena Juliusta: ”Sinäkään et uskonut, että lentäisin. Et ole tainnut koskaan edes uskoa.” Kyynel silmäkulmassa Niko tuiskaisi Juliukselle, ettei enää milloinkaan halunnut nähdä häntä, ja juoksi pois.

Toinen kirjassa esiintyvä isähahmo on poropojan biologinen isä Raavas. Hän ei ole Nikolle sosiaalinen, juridinen tai psykologinen isä. Raavas ei ole kuitenkaan alun alkaen itse päättänyt isyyteensä liittyviä ratkaisuja, vaan Nikon äiti on tehnyt päätöksen olla kertomatta biologiselle isälle lapsestaan. Niko on kuitenkin aina ollut tietoinen omasta isästään.

-- Niko pyysi äitiä kertomaan taas isästä. Ja äiti kertoi, kuten oli tehnyt lukemattomat kerrat aiemminkin. Komea lentäjäsankari ja äiti olivat viettäneet muutaman ikimuistoisen hetken yhdessä, mutta isän oli täytynyt pian palata töihinsä maailmankiertueelle. Nikoa ihmetytti, miksei isä koskaan käynyt katsomassa häntä. ”Isäsi ei lähtiessään tiennyt, että saisimme seuraavana keväänä pojan”, äiti selitti --.

Raavasta voisi kuvailla valintoja tekeväksi isäksi ja maskuliiniseksi isäksi. Kylmäkiskoisuus johtuu osaksi siitä, etteivät isä ja poika tunne toisiaan. Äidin tarinoiden, Lentojoukkojen maineen ja lapsen itse luomien mielikuvien ansiosta, Nikolla on kuitenkin mielessään isästään hyvin lämmin ja uljas kuva vaikka hän ei ole tätä koskaan tavannutkaan. Siksi onkin sydäntä särkevää, että Raavas ei ensin tunnusta isyyttään sitä kysyttäessä, vaikka mielessään tietää totuuden.

”Hyvät herrat, kas tässäpä on poika, mutta kuka teistä on isä?” Nyt on lentäjien vuoro mennä hämilleen: kukaan ei tunnustanut poikaa omakseen. Niko pettyi sydänjuuriaan myöten ja kääntyi pahoilla mielin lähteäkseen pois.

Lopulta Raavas kuitenkin tunnustaa oman isyytensä ja antaa pojalleen kunniapaikan reenvetäjänä. Urautunut, vasta isyytensä selville saanut itsenäinen mies, ei kuitenkaan ymmärrä, ettei maailmankuulun lentäjä elämä olisi se mitä hänen poikansa lopulta toivoo tulevaisuudeltaan. Tämä itsekkyyys ja ymmärtämättömyys saavat Raavaassa esiin välinpitämättömyyden isän ja uraisän piirteitä.

”Entäs harjoitusten jälkeen, emmekö me sitten voisi mennä äidin luo?”, Niko intti. Raavas naurahti: siihen ei ollut aikaa, pitihän Lentojoukkojen myös seikkailla maailmalla, nauttia muiden ihailusta, nähdä vieraita paikkoja ja tavata uusia tuttavuuksia. Nyt oli puolestaan Nikon vuoro hämmentyä. Hän kaipasi kotilaumaa, äitiä ja Saagaa.

Tutkimuskohde 4:

Kirjassa Osmo nalle ja isän erehdys (2011), isä-Nalle, on pojan biologinen, sosiaalinen sekä juridinen isä. Psykologinen isyys järkkyy isä-nalle joutuessa vankilaan, mutta kirjan lopussa, vankilavierailuilla ja isän vapautuessa, tekstistä ilmenee kuitenkin lapsen ja vanhemman lämmin ja rakastava suhde.

”Isi, isi”, Osmo huusi ja hyppäsi isä-Nalle kaulaan...

”Oletko nyt tullut kotiin ihan kokonaan?”, Osmo kysyi hengästyneenä.

”Olen, rakas pikkuisena”, isä-Nalle sanoi. Hänellä oli ilon kyöneleet silmissään.

Isä-Nallen voi luokitella tietyllä tavalla valintoja tekeväksi isäksi. Toki hän uskoo toimivansa perheensä parhaaksi, mutta ei kuitenkaan mieti toimintansa seurauksia. Isän joutuessa vankilaan vastuu perheen taloudesta ja lapsen hoidosta jää yksin äidille. Äidin merkitys, rakkaus ja huolenpito korostuvat isän ollessa poissa.

Mikä loputon suru! Osmosta tuntui, että itku ja kyöneleet eivät ikinä lopu. Mutta onneksi äidin sylissä oli turvallista itkeä. Vaikka äiti-Nallekin oli surullinen, hän jaksoi lohduttaa pikku-Osmoa: ”Kyllä me tästä selviämme. Ole vain rauhassa, kulta-pieni.”

Isä-nallea on hyvin vaikea luokitella Juvakkan ja Viljamaan (2002) kirjaamien roolien mukaan, koska isä-nallen luonnetta tai hänen ja lapsen välistä suhdetta, muuten kuin tunnetasolla, kuvaillaan hyvin vähän.

Tutkimuskohde 5:

Herra vauva on kahden lapsensa biologinen, sosiaalinen, juridinen sekä psykologinen isä. Kirjasta ei löydy mitään viitteitä, jonka perusteella psykologista suhdetta pitäisi epäillä. Hytösen (2016) Vauvaperhe matkustaa sisältää eniten isän kuvailua muihin tutkimuksen kuvakirjoihin verrattaessa. Herra vauvan voikin luokitella sekä tasa-arvoiseksi että hoivavaksi isäksi. Kaiken hoivan ja kotityöt jakavan isän tekemisistä huokuu kuitenkin maskuliinisuus ja tarve, tai tietynlainen ylpeys ja kunnia pitää huolta perheestään, heidän turvallisuudesta sekä hyvinvoinnista ja halu olla vastuu päätösten teosta.

*”Se on sitten päätetty”, isävauva sanoi ja löi pienen pyöreän nyrkkinsä pöytään.
 ”Tällaista tämä”, sanoi isävauva tietäväisenä, vaikka ei ollut koskaan matkustanutkaan junalla.*

Herra vauva on myös ajattelijaisä. Hän tietää, tai on ainakin tietävinään, hyvin paljon, enemmän kuin moni muu. Päätöksiä tehdessä, hän kuitenkin kysyy myös muiden perheenjäsenien mielipiteitä ja on tarvittaessa valmis luopumaan omista tarpeistaan ja tekemään kompromisseja.

”Uskaltaisimmekohan me matkustaa Helsinkiin?” kysyi isävauva äitivauvalta.

”Voi voi, pienet vauvaseni”, sanoi isävauva asiantuntevalla äänellään. ”Hänhän on turkulainen. Minä tunnen turkulaiset hyvin, olenhan Turun vanhassa synnytys-sairaalassa syntynyt.”

”Olipa ihanaa uida 32-asteisessa vedessä”, sanoi äitivauva.

”Vauvoille veden on oltava aina lähelle 32-asteista”, tiesi isävauva, mutta niin tiesivät kaikki muutkin.

Tutkimuskohde 6:

Amoksen isä, kirjassa Amos ja sumupuu (2017), on pojan biologinen, juridinen ja sosiaalinen isä. Psykologinen isyys on koetuksella isän syvän uupumuksen takia. Lapsen ja van-

hemman välisestä vuorovaikutuksesta kuitenkin huokuu hellyys ja huolenpito. Kantava luottamussuhde on siis ehditty rakentaa jo ennen isän sairastumista.

Amosta harmittaa. Isä pakertaa vielä työpajassaan, vaikka on jo iltapala-aika. On myöhä, mutta isä ei tunnustanut huomaavan ajankulua --. Amos kuuntelisi mieluummin lampitarinaansa punaisesta norsusta, mutta isä menee taas töihin.

Amos kutittaa isää parrasta, ja tämä nauraa aivan niin kuin ennen. Yhdessä he hästivät loputkin sumuhattarat taivaan tuuliin.

Terveenä Amoksen isää voisi luonnehtia hoivaavaksi isäksi. Hän on yksinhuoltaja, joka huolehtii pojasta yrittäjyyden ohella oman isänsä avustuksella. Uraisyys ei ole hyvä vaihtoehto yhdistettynä yksinhuoltajuuteen ja suvussa esiintyvään masennukseen.

Nyt tarvitaan isoisan apua.

”Minäkin olen kerran eksynyt sumupuuhun”, isoisa kertoo.

Amos toivoo kovasti, että isän sumu katoaa nopeasti. Kuka muuten leikkii hänen kanssaan? Kuka laittaa ruokaa? Eihän isoisa voi aina olla heillä.

7.3 Isätyypit taulukoina

Jaoteltuna tutkimusaineiston isätyypit biologiseen, sosiaaliseen/ juridiseen ja psykologiseen isyyteen, Niko lentäjän poika (2008) on ainut, joka tekee poikkeuksen. Kirjassa esiintyy kaksi isähahmoa. Toinen on pojan biologinen isä ja toinen psykologinen isä. Pojalla ei varsinaisesti ole sosiaalista tai juridista isää. Kaikissa muissa viidessä kuvakirjassa teoksessa esiintyvä isä on lapsen biologinen, sosiaalinen, juridinen sekä psykologinen isä.

Taulukko 3. Tutkimusaineiston isätyypit Huttusen (2000) tasojen mukaan luokiteltuna.

	<i>Pentti Ruusumäki</i>	<i>Pietun iskä</i>	<i>Julius</i>	<i>Raavas</i>	<i>Isä- Nalle</i>	<i>Herra vauva</i>	<i>Amoksen isä</i>
<i>Biologinen isä</i>	x	x		x	x	x	x
<i>Sosiaalinen/ juridinen isä</i>	x	x			x	x	x

<i>Psykologinen isä</i>	x	x	x	x	x	x
-------------------------	---	---	---	---	---	---

Jaana Vuori (2004, 29–30) jakaa isyyden mallit neljään. Isyyden mallit ovat lähtöisin yhteiskunnallisista keskusteluista muodostuneista ajattelutavoista. Yhtä isähahmoa saattaa taulukossa määritellä useampi isyyden malli. Tasa-arvoisia ja hoivaavia isähahmoja on molempia kolmessa eli puolessa aineiston kirjoista. Valintoja tekevä isä esiintyy kahdessa kirjassa ja maskuliininen isä yhdessä teoksessa.

Taulukko 4. Tutkimusaineiston isähahmot luokiteltuina Vuoren (2004) isyyden mallien pohjalta.

	<i>Pentti Ruusumäki</i>	<i>Pietun iskä</i>	<i>Julius</i>	<i>Raavas</i>	<i>Isä- Nalle</i>	<i>Herra vauva</i>	<i>Amoksen isä</i>
<i>Tasa- arvoinen isä</i>	x	x				x	
<i>Hoivaava isä</i>			x			x	x
<i>Valintoja tekevä isä</i>				x	x		
<i>Maskuliininen isä</i>				x			

Ominaisuuksiin perustuvassa luokittelussa pehmoisia ja ajattelijaisia on kaksi. Yhdessäkään

aineiston kuvakirjoista ei esiinny kurinpitäjäisiä tai kilpailijaisia. Välinpitämättömiä isiä ja kivaisiä on molempia kaksi. Uraisia on myös kaksi. Kuten kahdessa aiemmassa taulukossa, myös taulukossa 3 yhdellä isähahmolla voi olla useampi isätyyppi.

Taulukko 5. Tutkimusaineiston isähahmot luokiteltuina Juvakkan ja Viljamaan (2002) isätyyppien mukaan.

	<i>Pentti Ruusumäki</i>	<i>Pietun iskä</i>	<i>Julius</i>	<i>Raavas</i>	<i>Isä- nalle</i>	<i>Herra vauva</i>	<i>Amoksen isä</i>
--	-----------------------------	------------------------	---------------	---------------	-----------------------	------------------------	------------------------

<i>Pehmoisä</i>	X		
<i>Ajattelijaisä</i>	X		
<i>Kurinpitäjäisä</i>			
<i>Välinpitämätön isä</i>	X	X	
<i>Kivaisä</i>	X	X	
<i>Kilpailijaisä</i>			
<i>Uraisä</i>		X	X

7.4 Lasten ja isähahmojen välillä ilmenevät kiintymyssuhdemallit

Toinen varsinaista tutkimuskysymystä tarkentava apukysymys on: *miten lasten ja isähahmojen väliset kiintymyssuhdemallit ilmenevät aineistossa?* Jo isätyyppejä luokittelevien tulosten perusteella voidaan todeta, että lasten ja isähahmojen välillä ilmenevät kiintymyssuhdemallit ovat kaikissa tutkimuksen kuvakirjoissa lähtökohtaisesti turvallisia. Apukysymystä tarkemmin tulkiten tutkimuksessa kyse ei kuitenkaan siitä, minkälainen kiintymyssuhde isän ja lapsen välillä vallitsee, vaan *miten se ilmenee*.

Tutkimuskohde 1:

Pentti Ruusumäen ja hänen kolmen lapsensa välinen turvallinen kiintymyssuhde ilmenee välittömänä ja aktiivisena vuorovaikutuksena, sekä isän tavassa puhua lapsilleen avoimesti ja huolehtivasti. Myös lasten puheesta ilmenee rakkaus isäänsä kohtaan.

*”Minä rakastan teitä, ja olen teistä niin ylpeä!”
 ”Mekin olemme ylpeitä sinusta”, sanoivat lapset.*

Pitkän ja touhukkaan päivän jälkeen, tärkeä perhe tulee myös uniin. Ruusumäki uneksii olevansa espanjan vesikoira, joka huolehtii perheensä turvallisuudesta meren tyrskyissä.

Laivan hytissä nukkui kolme pientä koiranpentua. He olivat turvassa ja lämpimässä viltin alla. Heitä ei pelottanut yhtään, sillä heidän isänsä oli suuri ja vahva.

Tutkimuskohde 2:

Pietun ja hänen isänsä välisessä dialogissa ei suoraan puhuta rakkaudesta tai välittämisestä. Turvallinen kiintymyssuhde on kuitenkin helposti havaittavissa. Pojan ja isän välinen suhde on huumorin täyteinen ja leikkitelevä. Pietu ja Ytte-Mytte haluavat isän heidän seuraansa. He vaativat, että isä olisi mukana heidän leikeissään. Isä on siis haluttu ja kekseliäs leikkikaveri, jonka seurassa Pietu ja hänen ystävänsä haluavat viettää aikaa. Se, että pojan ystävät ovat tervetulleita ja halukkaita tulemaan leikkimään Pietun kotiin, kertoo siitä, että Pietun kotona ja hänen isänsä seurassa on hyvä olla.

Iskä pinkaisee taloon. Hetken päästä hän säntää nurkan takaa yllään vain äidin pantterikuvioinen hartiahuivi.

”Aaaaeiiiiiooooouuuu!”, iskä karjuu Tarzanin tavoin juostessaan majapuuta kohti.

Pietua ja Ytte-Mytteä naurattaa.

Tutkimuskohde 3:

Julius huokasi: ”Kyllähän minulla kerran oli vaimo ja poika, mutta sitten sudet veivät heidät. Nyt Nikon minulle kaikki kaikessa, kuin oma poika.” Wilma tunsu suurta sympatiaa Juliusta kohtaan: tämä pieni, urhea, hassunnäköinen orava oli siis saattamassa omaan poikaansa tapaamaan tämän todellista isää. Kuinka se voisi päättyä Juliuksen kannalta onnellisesti?

Lainauksessa tulee hyvin ilmi aito, lämmin ja välittävä tunne, joka Juliuksen ja Nikon välillä vallitsee läpi teoksen. Julius tiedostaa, ettei hän ole Nikon biologinen isä, mutta kokee tämän olevan hänen kaikkensa. Hän puhuu pojasta todella kauniista ja huolehtii tästä joka käänteessä. Tämä onnistunut psykologinen isä-suhde varmistaa turvallisen kiintymyssuhteen lapsen ja tämän mieskaverin välille.

Raavas oli hieman pettynyt, hän kun oli jo alkanut tottua ajatukseen omasta pojasta. Niko hymyili Raavaalle: hänhän voisi tulla joskus käymään --.

Raavas esiintyy hyvin maskuliinisena ja uraan keskittyvänä aikuisena. Uusi tilanne antaa hänelle paljon ajateltavaa lyhyessä ajassa. Hän ei ole valmis luopumaan urastaan perheen vuoksi, mutta tilanne saa hänet kuitenkin miettimään. Raavaan ja Nikon välillä ei ole konkreettista, todella koettua kiintymyssuhdetta. Kiintymyssuhde on tähän asti muodostunut Nikon luomista mielikuvista äidin tarinan ja Lentojoukkoihin liitettävien kertomusten pe-

rusteella. Nyt Raavas tietää olevansa isä ja hän löytää poikansa, jos haluaa jatkossa tavata. Mahdollisuus turvallisen kiintymyssuhteen syntymiselle on siis olemassa.

Tutkimuskohde 4:

Toisen vanhemman rikollisuus ja siitä johtuvien seuraamusten kärsiminen saattaa olla perheelle hyvin traumatisoiva kokemus. Osmo-nallen tapauksessa hän on onneksi onnistunut luomaan isäänsä turvallisen kiintymyssuhteen jo ennen isän joutumista vankilaan. Suuren surun keskellä, lapsi kuitenkin kaipaa poissaolevaa vanhempaa hyvin paljon, odottaa tämän näkemistä ja toivoo hänellä kaiken olevan hyvin. Myös ulkopuolisen tahon apu on tärkeää ja onneksi äiti-Nalle on osannut hakea apua.

Osmo tuli iloiseksi myös sen takia, että kahden yön jälkeen hän ja äiti pääsisivät tapaamaan isä-Nallea vankilaan.

Onneksi Osmo tiesi, että isällä oli ihan hyvä olla.

Tutkimuskohde 5:

Hytösen (2016) luoma herra vauva on perinteinen mies, joka huolehtii vaimonsa ja lastensa hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Tätä uudenaikaisesta näkökulmasta kirjoitettu kirjaa lukiessaan, voi aikuinen lukija samaistua teoksen hahmoihin ja löytää heistä kaikista jotain samaa kuin omassa perheessään. Herra vauvan tapa osoittaa kiintymystään on hyvin suomalainen. Teot puhuvat puolestaan.

"En jaksa enää ryömiä mihinkään", marisi teinivauva... "Eipä hätää. Tilataan taksi!", sanoi isävauva pontevasti ja suoristi rehvakkaasti parasta bodyaan --. Onhan teillä neljä turvaistuinta?" kyseli isävauva.

Tutkimuskohde 6:

Amos ja sumupuu (2017) teoksen kuvailtu isä-lapsi kiintymyssuhde voisi järkeä isän sairauden jatkuessa. Lapsi kaipaa isäänsä. Hän haluaisi enemmän yhteistä aikaa. Hän toivoisi, että isä lukisi hänelle iltasadun ja olisi lähellä. Dialogissa on viitteitä välttelevään kiintymysmalliin, jossa lapsi joutuu kantamaan liiaksi vastuuta perheestään liian varhain. Lapsi

voi myös alkaa ehkäistä omia tunteitaan kiinnittäessään liiaksi huomiota vanhemman hyvin vointiin omansa sijaan.

”Minulla on ollut kova ikävä sinua”, Amos saa sanottua --.

”Minä en jaksa edes pukea sukkia”, isä kuiskaa, joten Amos vetää isälle sukat jalkaan --.

”Voisitko sinä lukea minulle, Amos?” isä pyytää.

”Hyvä isä”, Amos huutaa, ”jatka vain!”

Lapsen kannustus isän ollessa väsynyt on hellyttävää. Heidän välinen suhteensa on isän sairaudesta huolimatta lämmin ja välittävä. Suhteesta on ehtinyt rakentua vahva ennen isän uupumusta. Kirjassa toteutuu siis sama tilanne kuin teoksessa Osmo nalle ja isän erehdys (2011). Osmon tavoin myös Amoksella on apunaan aikuinen ihminen. Isoisä on pyyteettömänä apuna ja tukemassa perhettä pahimman yli itse saman aikanaan kokeneena.

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, *minkälaisia isähahmoja esiintyy suomalaisissa lasten kuvakirjoissa 2000-luvulla?* Aineisto oli melko pieni, joten yleistettäviä tuloksia tutkimuksesta ei voi tehdä. Tutkimus esittelee kuitenkin seitsemän erilaista isähahmoa, joita löytyy varmasti muistakin suomalaisista 2000-luvun lasten kuvakirjoista.

Tutkimuskysymystä tarkennettiin kahdella apukysymyksellä: *millaisia isätyyppejä aineistosta nousee esiin ja miten lasten ja isähahmojen väliset kiintymyssuhdemallit ilmenevät aineistossa?* Apukysymykset muotoiltiin suoraan teorian pohjalta ja ne helpottivat analysointia.

Teoriassa keskityttiin kuvaamaan lastenkirjallisuutta, sen merkitystä ja kuvakirjoja kirjallisuuden lajina. Isyyden historia ja muutokset saattavat lukijan 2000-luvulle uudenlaisen isyyden aikakaudelle. Aikaisempia tutkimuksia ei ole teoriassa esitetty. Isätyypit ja kiintymyssuhdeteoria antavat esimakua siitä, minkälaisia tutkimustuloksia on luvassa.

Tutkittavia kuvakirjoja oli kuusi, mutta niissä esiintyviä isähahmoja seitsemän. Tutkimuksen seitsemää isähahmoa kuvataan yhteensä 63:lla adjektiivilla, joista 32 luokiteltiin positiivisiksi adjektiiveiksi. Luokittelu tehtiin asiayhteyden perusteella. Näiden adjektiivien löytämiseksi tekstistä tehtiin olettamuksia. Olettamusten tekeminen koettiin välttämättömäksi, jotta päästiin eroon pinnallisesta aineiston tarkastelusta. Olettamukset on tehty niin helppojen ja yksinkertaisten viestien perusteella, että toistettavuuden pitäisi olla taattua. Tutkimus on siis toistettavissa tuloksin, jotka eivät merkittävästi poikkeaisi tämän tutkimuksen tuloksista. Kun isähahmoa ei ollut koskaan kohdattu, mutta tiedettiin hänen olevan joku tietystä rajatusta joukosta, rajoittui isähahmon kuvailu vain tämän ulkoisiin ominaisuuksiin.

Negatiivisia adjektiiveja löytyi 19. Moni näistä liittyi ohimenevään mielentilaan tai hetkelliseen reaktioon. Kukaan aineiston isähahmoista ei siis ollut pohjimmiltaan paha tai ilkeä.

Negatiivisesta kuvailusta uupumus oli pitkäkestoisin. Jatkuessaan se voi vaarantaa isän ja lapsen välisen suhteen.

Tutkimuksen kuusi kirjaa sisälsivät enimmäkseen isähahmon positiivista kuvailua. Aineiston pohjalta tehty yleistys isähahmoista suomalaisissa 2000-luvun lasten kuvakirjoissa oli osallistuva, läsnä oleva, hassutteleva ja huolehtiva. Kävi myös ilmi, että kirjan aihe vaikutti selkeästi kuvailevien sanojen laatuun. Surullista tai vaikeaa aihetta käsittelevä kirja, sisälsi enemmän negatiivista kuvailua, verrattuna kuvakirjaan jonka aihe oli kepeä ja helppo.

8.2 Millaisia isätyyppejä aineistosta nousi esiin?

Tuloksia esitellessä pitää muistaa, että aineisto valittiin tarkan seulonnan jälkeen. Tutkija halusi vaikuttaa siihen, millainen ostos käsillä olevasta aineistosta valitaan. Ei siis voida puhua satunnaisotannasta. Tehdyillä valinnoilla haluttiin korostaa aineostosta saatavien tulosten monipuolisuutta. Tämä näkyy taulukoissa, joita isätyypeistä on laadittu. Jokaista taulukkoa tarkastella pitää ottaa huomioon, että kukin isähahmo voi edustaa useampaa isätyyppiä. Sinkkonen (2012, 11) ottaa kantaa määriteltiin lastenpsykiatrian näkökulmasta. Hänen mielestään isyys-keskustelun määrän lisääntyessä, myös määritelmien määrä on kasvanut jopa liiaksi. Ongelma ei Sinkkosen (2012, 11) mukaan ole isyyden kvaliteetti vaan kvantiteetti. Isyyttä ei ole tarpeeksi. Tutkittaessa Huttusen (2000) laatimia isyyden tasoja, yksi aineiston kirja teki poikkeuksen. Muuten isähahmot edustavat aineistossa kaikkia kolmea tasoa. Biologisia isiä oli kuusi seitsemästä, sosiaalisia ja juridisia isiä oli viisi seitsemästä. Seitsemästä kuusi isää oli psykologisia isiä lapsilleen. Kirjassa Niko lentäjän poika (2008), Nikolla ei ollut lainkaan sosiaalista ja juridista isää. Hänen tapauksessa biologinen isä oli eri kuin psykologinen isä.

Kuvailevan sanaston perusteella saattoi olettaa, että suurin osa isähahmoista olisi tasa-arvoisia tai hoivaavia isiä. Näin voidaan taulukon 2 perusteella myös todeta. Myös Sinkkonen ja Korhonen (2015, 50) toteavat, että nykyaikaiseen miehisyyteen kuuluvat juurikin ominaisuudet lapsista huolehtiminen ja aktiivinen osallistuminen perhe-elämään. Tasa-arvoista isää ja hoivaavaa isää edusti molempia kolme seitsemästä. Herra vauva on tasa-arvoinen isä sekä hoivaava isä. Lopulta viisi isähahmoa seitsemästä, eli noin 70 prosenttia, olivat joko tasa-arvoisia isiä tai hoivaavia isiä.

Vuoren (2004) tekemän luokittelun kaksi muuta tyyppiä, edustavat kovempia ja miehisempiä arvoja ja toimintatapoja. Aineiston kaksi isähahmoa edustivat näitä tyyppejä. Kaksi isähahmoa seitsemästä edustivat valintoja tekevää isä ja maskuliinista isää edusti yksi seitsemästä. Isähahmoista Raavas oli sekä valintoja tekevä isä, että maskuliininen isä. Näissä neljässä mallissa ei ole niinkään kyse siitä mitä miehet ja naiset tekevät, vaan tarkoitus on kiteyttää yhteiskunnallisissa keskusteluista muodostuneista ajattelutapoja (Vuori 2004, 29). Sinkkonen (2003, 19–20) muistuttaa, että maskuliinisuus tai miehisuus ja isyys eivät ole synonyymeja. Vanhemmuus tulisi yrittää irrottaa sukupuolesta. Mitä kirjan poropojan biologiseen isään tulee, Sinkkonen (2003, 21) toteaa hyvin jyrkästi, että mies joka ei halua hoivata lasta, ei missään nimessä kelpaa muuksi kuin huonoksi esimerkiksi.

Juvakka ja Viljamaa (2002) luokitteluun perustuvassa taulukossa voi havaita eniten hajontaa, toki myös tyyppittelyä on enemmän kuin kahdessa edellisessä mallissa. Hajonta voi myös johtua tutkijan tyylistä luokitella isähahmoja tyyppeihin, parhaalla mahdollisella havaitsemallaan tavalla kuitenkin. Tässäkin tapauksessa yhden isähahmon saattoi luokitella useampaan tyyppiin. Kurinpitäjäisiä tai kilpailijaisia ei esiintynyt aineistossa. Juvakka ja Viljamaa (2002, 23) pitävät luokitteluaan hieman leikillisenä. Isätyypit voivat kuitenkin auttaa oman isyyden hahmottamista. Tärkeintä on kuitenkin olla rehellisesti oma itsensä.

Pehmoisia sekä ajattelijaisia oli kumpaakin yksi seitsemästä. Välinpitämätön isä ja kivaisä esiintyivät kahdessa seitsemästä. Pietun isä luokiteltiin edustamaan näitä molempia. Kaksi isää seitsemästä olivat uraisia. Raavas on sekä uraisä että välinpitämätön isä. Miehet saavat mallin isänä olemiseen usein omalta isältään. Myös muut lähiympäristössä tai esimerkiksi mediassa esiintyvät isät vaikuttavat miehen ajatteluun. Arvot ja suhtautuminen vanhemmuuteen voi olla paljolti opittuja. Lapselle taas isän ammatilla on yllättävän suuri merkitys. (Juvakka & Viljamaa 2002, 32–33.)

8.3 Miten lasten ja isähahmojen väliset kiintymyssuhtemallit ilmenevät aineistossa?

Viisi isähahmoa seitsemästä edustivat selkeästi turvallisista kiintymysmallia. Kahdessa teoksessa oli viitteitä turvattomaan kiintymyssuhteeseen, joka ei kuitenkaan ollut vielä

huolestuttavalla tasolla. Osmo-nallen isän vankilaan joutuminen, on suuri uhka lapsen ja isän välisen suhteen jatkolle. Kirjassa kaikki kuitenkin päättyi hyvin. Amoksen ja hänen isänsä välinen suhde on riskialtein. Masennuksen jatkuessa suhde saattaa kohdata kriisin. Dialogissa on viitteitä välttelevästä kiintymysmallista.

Kiintymyssuhdemallit ilmenivät selkeimmin lapsen ja isän välisessä vuorovaikutuksessa sekä dialogissa. Vuorovaikutus oli aktiivista, välitöntä, humoristista ja leikkisää. Isän seura oli haluttua ja siihen hakeuduttiin tietoisesti, vaikka paikalla oli myös ikätoveri jonka kanssa leikkiä. Poissaolevaa isää kohtaan lapsi tunsi kaipausta ja ikävää. Lapsi ei tuntenut katkeruutta vanhemman poissaolosta johtuen, vaan ymmärsi ja hyväksyi siihen johtaneet syyt.

Aineiston isähahmot ovat hyvin huolehtiviaisia. Tämä näkyi puheen lisäksi myös tekoina. Yksi isähahmoista piti lapsesta huolta, vaikka tämä ei ole edes ollut biologisesti hänen. Sinkkonen ja Korhonen (2015, 39) toteavat, että alussa yksi kiintymyssuhde on lapselle ylitse muiden. Sitä ei kuitenkaan määritellä keneen tämän ainutlaatuinen ja ensimmäinen suhde on luotava. Aikuisen status on lapselle yhdenmukainen, kun turvallinen suhde vai toteutuu. Huolehtivaisuus kuului myös dialogissa, joka on hyvin avointa ja rakastavaa. Dialogia oli myös vuorovaikutteista. Siinä missä aikuinen puhui lapselle, uskalsi myös lapsi puhua isälleen hänen mieltään askarruttavista asioista. Tutkimustuloksissa on paljon esimerkkejä sekä dialogin että vuorovaikutuksen toteutumisesta.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 232) mukaan tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkkuus selostettaessa tutkimuksen toteutusta. Yksityiskohtainen selonteon ansiosta myös tutkimustulokset tulevat selkeämmiksi ja ymmärrettävämmiksi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 141). Tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan aineiston keruuta sekä aineiston analysointia mahdollisimman tarkkaan. Tehtyihin luokitteluihin ja päätelmiin on perusteluina suorat otteet kuvakirjoista.

Tulkinnasta puhuttaessa, on sanottu tulkintoja olevan yhtä monta kuin tulkitsijoita. Tämä ei silti tarkoita sitä, että samaan ongelmaan voisi olla hyvin monia tulkintoja. (Kananen 2014, 153.) Tässä tutkimuksessa juuri tulkinta saattaa vaikuttaa tutkimuksen toistettavuuteen ja

luotettavuuteen. Täysin toisenlaisia ja poikkeavia tuloksia toistetusta tutkimuksesta ei silti voisi tehdä. Niin tarkasti ja perustellen on työtä tehty. Tutkimuksella ei myöskään etsitä mitään absoluuttista totuutta, josta ei voisi poiketa. Tämän tutkimuksen tulokset ovat tutkijan tekemiä tulkintoja, joissa on pyritty noudattamaan objektiivisuutta.

Analysointi vaiheessa on noudatettu sisällönanalyysia, joka sopii juuri strukturoimattoman aineiston analyysiin. Tarkoitushan oli kuvata tutkimusaineistosta nostettu ilmiö mahdollisimman tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Valinnan jälkeen teokset luettiin läpi useaan kertaan ja litteroitiin. Tämän jälkeen alkoi aineiston erittely ja merkitseminen tutkimuskysymyksen ja sille asetettujen apukysymysten perusteella. Saaduista tuloksista tehdyt taulukot helpottivat tulosten tarkastelua ja johtopäätösten tekemistä. Teoriaosuudessa ei ollut tuloksia aiemmista tutkimuksista johon tuloksia olisi voinut verrata. Näin jälkikäteen ajateltuna, aiempia tutkimuksia olisi voinut tarkastella. Toisaalta säästyttiin ennakko-olettamuksilta ja paineelta tehdä tietynlainen tutkimus. Teoriaosuus oli pakko rajata ja keskittyä tiettyihin asioihin syvemmin.

Eettinen sitoutuneisuus ohjaa hyvää tutkimusta. Vaikka on kyse laadullisesta tutkimuksesta, vasta eettinen kestävyys ja sen toteutuminen tekevät tutkimuksesta laadukkaan. Eettisyyteen pitää kiinnittää huomiota alusta asti: tutkimussuunnitelman tulee olla laadukas, valitun tutkimusasetelman sopiva ja raportoinnin hyvin tehtyä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149–150.) Eettisyyttä tarkasteltaessa pitää muistaa myös tutkittavien suojeleminen ja heidän yksityisyytensä. Tämän tutkimuksen kohteena olivat kuvakirjat, joten eettisyys liittyy kirjailijoihin, joiden teoksia tutkitaan. Kirjailijat ovat mainittuna tutkimuksessa moneen kertaan. Kirjojen sisältöä ei ole millään tavalla arvosteltu eikä aineiston perusteella ole tehty minkäänlaisia olettamuksia tai johtopäätöksiä kirjailijoista itsestään. Sisällöstä on poimittu vain tutkittavaksi tarkoitetut asiat.

Otos olisi voinut olla suurempia ja näin tulokset paremmin yleistettävissä. Mutta kuten Eskola ja Suorantakin (1998, 18) toteavat, tieteellisyyden kriteeri ei aina ole aineiston määrä vaan sen laatu ja kattavuus. Alasuutarin mukaan (2011, 234) tutkimustulosten yleistettävyys johonkin perusjoukkoon, on tärkeää vain tietyn tieteenihanteen puitteissa. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä ei tulisi edes puhua yleistämisestä. Yleistämisen sijaan voisi eritellä sitä, miten tutkija osoittaa analyysinsä kertovan muusta kuin vain tutkittavasta aineistosta. (Alasuutari 2011, 250.) Kuutta teosta on pyritty tarkastelemaan mahdollisimman syväl-

lisesti, verraten mahdolliseen laajaan aineistoon. Tutkimuksen tavoite ei ollut pyrkiä yleistyksiin vaan etsiä teoksista mahdollisimman erilaisia isähahmoja. Sen sijaan, ulkomaalaisten lähteiden suurempi määrä olisi lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen eettisyyttä lisää se, että ulkomaalaisten lähteiden vähyydestä huolimatta, lähdeluettelo on muuten kattava ja sisältää myös aivan tuoreita teoksia. Tutkimuksen lähdeluetteloon on kirjattuna yli 60 lähdetä. Aiheena isyys on ollut ajankohtainen jo hyvän aikaa. Vuonna 2015 voimaan astunut uusi isyyslaki ja vuodesta 2017 asti toteutettu tasa-arvoinen avioliittolaki ovat esimerkkejä suurista valtakunnallisista säädöksistä, jotka ovat vaikuttaneet isien asemaan ja oikeuksiin yhteiskunnassa.

8.5 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimukselle on helppo keksiä monia mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita. Jatkossa teoksia voisi olla useampia, jotta hajonta olisi suurempaa. Suuremmalla otoksella tehty tutkimus osoittaisi varmemmin kuvakirjoissa esiintyvien isähahmojen luonteen. Toki voitaisiin saada myös varmennus siitä, että suomalaisten kuvakirjojen isä todella on yleisesti tasa-arvoinen, hoivaava ja turvallisen kiintymyssuhteen lapseensa luova isä.

Mukaan voisi ottaa mukaan myös ulkomaalaisten kirjailijoiden kirjoittamia kuvakirjoja. Olisi mielenkiintoista selvittää, eroavatko ulkomaalaisissa teoksissa esiintyvät isähahmot suomalaisten kirjoittajien näkemyksistä. Uskon että ainakin kansainvälisyyttä, eroperheitä ja sateenkaariperheitä löytyisi aineistosta huomattavasti enemmän.

Kuten teoria osoittaa, isän rooli, vastuu ja oikeudet ovat muuttuneet ajan kuluessa. 2000-luvun lasten kuvakirjojen isähahmojen voisi siis olettaa olevan hyvin erilaisia kuin kuvakirjan isät esimerkiksi 1970-luvulla. Seuraavan tutkimuksen tyyli voisi olla vertaileva ja aineisto muodostuisi kuvakirjoista eri vuosikymmeniltä.

Äiti olisi tietysti oiva tutkimuskohde isän rinnalle. Luovatko kirjat äidistä ylivertaisen kuvan lapsen vanhempana? Onko äiti lasten kuvakirjoissa lapsille se tärkeämpi ja merkityksellisempi vanhempi, vai ulottuuko tytöistä ja pojista puhuttaessa vaikutta sukupuolineutraaliksi myös kuvakirjojen äiteihin ja isiin?

AINEISTO

Arvola, P. & Arvola, P. 2011. Osmo nalle ja isän erehdys. Tallinna: Pieni Karhu.

Hytönen, V. 2016. Vauvaperhe matkustaa. Helsinki: Tammi.

Karsikas, I. 2017. Amos ja sumupuu. Helsinki: Etana Editions.

Löhönen, V. 2005. Pietu ja viidakon valtias. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Majaluoma, M. 2004. Isä, rakennetaan maja. Helsinki: WSOY.

Tuomainen, H. 2008. Niko lentäjän poika. Helsinki: Gummerus.

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Helsinki: Gaudeamus.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0 Riika: Vastapaino.

Apo, S. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa M. Karjalainen & M. Suojala (toim.)
Avaa lastenkirja. Hämeenlinna: Karisto Oy, 12–29.

Autio, H-L. 2015. ”Tavallinen isä”. Teoksessa M. Rintamäki, H-M. Autio, K. Riihiluoma
& L. Suvanne (toim.) Sateenkaaren alla. Kertomuksia perheistä. Keuruu: ATENA, 20–24.

Berger, A. A. 1997. Narratives in Popular Culture, Media and Everyday Life. London:
SAGE Publications.
https://books.google.fi/books?id=bRA5DQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Luettu 4.5.2018.)

Bettelheim, B. 1987. Satujen lumous. Suom. M. Rutanen. Juva: WSOY.

Bowlby, J. 1998. Attachment and Loss. Volume 2. Separation. Anxiety and Anger. London:
Pimlico.
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=CoKpgqpF78QC&oi=fnd&pg=PA21&dq=attachment+and+loss.+volume+2&ots=q-BO7LQ797&sig=w2NFvVwFYuVTKKogz2wFFvXotkM&redir_esc=y#v=onepage&q=attachment%20and%20loss.%20volume%202&f=false (Luettu 6.4.2018.)

Cassidy, J. 2016. The nature of the child’s ties. Teoksessa J. Cassidy & P. R. Shaver
(toim.) Handbook of attachment. Theory, Research and Clinical Applications. Third edition. New York: The Guilford Press, 3-24.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=4338858&query=> (Luettu 4.4.2018.)

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Golding, K. S. 2014. Hoitava kiintymys – terapeutin vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Käsikirja kasvattajille ja vanhemmille. Suom. E. Lähti. Tampere: PS-kustannus.

Hakala, J. T. 2009. Isän kasvatusoppi. Jyväskylä: Gummerus.

Havaste, P. 2001. Kotimainen kuvakirja kohti uutta nousua. Teoksessa K. Rättyä & R. Raussi (toim.) Tutkiva katse kuvakirjaan. Jyväskylä: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 51–56.

Heinimaa, E. 2001. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa M. Karjalainen & M. Suojala (toim.) Avaa lastenkirja. Hämeenlinna: Karisto Oy, 142–163.

Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: ATENA.

Hellström, M. 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Juva: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Tammi.

Hosiaislouma, Y. 2003. Kirjallisuuden sanakirja. Juva: WSOY.

Hughes, D. A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Suom. L. Ritanen. Tampere: PT-kustannus.

Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat: hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: PS-kustannus.

Huttunen, J. 2000. Isästäkö äidin kaltainen vanhempi? Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Juva: ATENA, 36–66.

Huttunen, P., Linjama, P. & Riiheläinen J. (toim.) 2017. Isän kirja. Kasvu vanhemmuuteen. Joensuu: Kirjokansi.

Hämäläinen, P. 2010. Isä ja minä. Ainutlaatuinen ihmissuhde hyvässä ja pahassa. Juva: Minerva Kustannus Oy.

Jantunen, T. 2007. Satu kasvattaa. Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu. Juva: PS-kustannus.

Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otava.

Juvakka, E. & Viljamaa, J. 2002. Miehen mittainen isä. Juva: Ws Bookwell.

Karasma, K. & Suvilehto, P. 2014. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Karjalainen, M. 2001. Realistisen lastenkirjan lapsikuva. Teoksessa M. Karjalainen & M. Suojala (toim.) Avaa lastenkirja. Hämeenlinna: Karisto Oy, 56–84.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes print.

Kirstinä, L. 2001. Odyссеus tekstien merellä. Lukemisen muodonmuutokset Jukolasta nyky-Suomeen. Teoksessa T. Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi, 15–22.

Laaksonen, S. 2010. Isyyden roolia vahvistavat toiset isät. Teoksessa A. Inkinen & S. Poikkimäki (toim.) Isän kanssa – arkena ja sunnuntaina. Eesti: Katharos Oy, 23–27.

Laukka, M. 2001. Sotketut peikon kasvot. Kuvakirjat ja kirjojen kuvat. Teoksessa T. Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi, 63–76.

Loivamaa, I. 2008. Syötä satuja: lukueväitä lapsuuteen. Opas vanhemmille. Helsinki: Tammi.

Lue lapselle -hankkeen www-sivut. 2017.

<http://luelapselle.fi/hankkeesta/> (Luettu 27.4.2018.)

Luoto, S. & Luoto, T. 2001. Satu ja tarina elää päiväkodissa. Teoksessa M. Karjalainen & M. Suojala (toim.) Avaa lastenkirja. Hämeenlinna: Karisto Oy, 184–200.

Marttinen, T. 2014. Ikioma perheeni. Tallinna: Pieni Karhu.

Murray, A. & Egan, S. M. 2014. Does reading to infants benefit their cognitive development at 9-months-old? An investigation using a large birth cohort survey. *Child Language Teaching and Therapy* 30, 303–315.

Mäkelä, J. 2003. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 13–43.

Mäkinen, L., Suvanto A. & Ukkola S. 2017. Eetu, Iitu ja kertomattomat tarinat. Lapsen kerrontataitoja kehittävä satukirja. Porvoo: PS-kustannus.

Neuhaus, S., Waugh, D. & Waugh, R. 2016. Children's Literature in Primary Schools. SAGE Publishing: Learning Matters.

https://books.google.fi/books?id=9pqnDAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Luettu 4.5.2018.)

Niemi, J. 2011. Suositut lastenkirjat rikkovat rajoja. Topeliuksen tekstit kaikkien aikojen menestys. Teoksessa T. Korolainen & A. Kanerva (toim.) Satusaappaat ja runopilli. Onnimannin artikkeleita 1978–2008. Osa 1. Tampere: Lastenkirjainstituutti, 12–17.

Paju, E. 2004. Lasten omat tarinat - toden, sadun ja vuorovaikutuksen leikkiä. Teoksessa L. Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY, 202–210.

Peltola, J. & Salmiovirta, J. 2010. Eron jälkeen. Teoksessa A. Inkinen & S. Poikkimäki (toim.) Isän kanssa – arkena ja sunnuntaina. Eesti: Katharos Oy, 66–69.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallitus, Stakes. Tampere: Juvenes Print.

Pietiläinen, J. 2017. Helsingin Uutisten www-sivut.

https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/579041-jari-sinkkonen-tytot-ovat-yha-tyttoja-ja-pojat-poikia-sukupuolierojen-hamartaminen#.WgjAL_5lakt.facebook (Luettu 30.4.2018.)

Raussi, R. & Rättyä, K. (toim.) 2001. Tutkiva katse kuvakirjaan. Helsinki: BTJ Kirjasto-palvelu Oy.

Rhedin, U. 1992. Bilderboken på väg mot en teori. Stockholm: Alfabeta bokförlag AB.

Riihelä, M. 2004. Saduttamalla jaksamiseen. Teoksessa L. Piironen (toim.) Leikin pikku-jättiläinen. Porvoo: WSOY, 188–201.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.

Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 44–77.

Simola, R. 2013. Yrjö Kokon Pessi ja Illusia. Oman aikansa lapsi- ja myös myöhempien aikojen. Teoksessa A. Rastas (toim.) Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa. Vantaa: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 174–196.

Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Riika: Oy Duodemic.

Sinkkonen, J. 2012. Isäksi ensi kertaa. Painettu EU:ssa: WSOY.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2005. Elämäni poikana. Porvoo: WSOY.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Juva: WSOY.

Sinkkonen, J. 1998. Yhdessä isän kanssa. Juva: WSOY.

Sinkkonen, J. 1990. Pienistä pojista kunnon miehiä. Juva: WSOY.

Suojala, M. 2010. Satu vuosituhannen vaihteessa. Teoksessa K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 1. Kehittäjiä ja kehityslinjoja. Helsinki: BTJ Print, 34–47.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Painettu EU:ssa: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. Tampere: Juvenes Print.

Voipio, M. 2010. Tyttö, miekka ja muutama käärme – voimakkaan ja aktiivisen tytön kohdalo suomalaisessa kansansadussa. Teoksessa K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 1. Kehittäjiä ja kehityslinjoja. Helsinki: BTJ Print, 21–33.

Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Keuruu: Otava, 29–64.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Zipes, J. 1999. When Dreams Came True. Classical Fairy Tales and Their Traditions. New York & London: Routledge.

https://books.google.fi/books?id=7TOAAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Luettu 4.5.2018.)